

B. A. L.

P. 183

ANUL XVI Nr.

februarie-Martie 1921

BULETINUL
SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ
PENTRU NUMISMATICĂ ȘI ȘTIINȚELE AUXILIARE

SUB ÎNGRIJIREA D-LUI

CONSTANTIN MOISIL

PROFESOR, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

VOLUM FESTIV

INCHINAT D-lui M. C. SUTZU, PREȘEDINTELE SOCIETĂȚII,
CU PRILEJUL ÎMPLINIRII VRĂSTEI DE 80 ANI

PARTEA I

BUCUREȘTI

—
TIPOGRAFIA CURȚII REGALE **F. GÖBL FII**

19, Str. Regală, 19

1921.

COMITETUL SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

1919—1921

Președinte: *M. C. Sutz*; vice-președinte: *Al. Cantacuzino*;
secretar general: *Dr. G. Severeanu*; casier-contabil: *V. N. Popp*;
membri: *N. Butculescu*, *W. Knechtel*, *M. Săulescu*, *C. I. Zamfirescu*, *Const. Moisil*; secretar-redactor al Buletinului:
Const. Moisil.

CUPRINSUL

- I. G. Bibicescu*, D-l M. C. Sutz la Banca Națională.
Al. Cantacuzino, Amintiri dela înființarea Societății Numismatice.
R. Netzhammer, Discul episcopului Paternus din Tomis
W. Knechtel, Despre monetele bizantine.
I. Marțian, Comori ardelenе.
I. Andrieșescu, Cuvânt de omagiu.
Econ. V. Ursăcescu, Leul vechi.
C. I. Karadja, Câțiva șilingi din Suceava.
L. Ruzicka, O monetă barbară necunoscută.
R. Münsterberg, Monete nouă din Istros.
C. A. Orășianu, Complectări la catalogul medaliilor românești.
Const. Moisil, D-l M. C. Sutz și Cabinetul Numismatic al Academiei.
-

Abonament anual lei 25. Membrii societății primesc revista gratuit.

Redacția: Calea Victoriei 135.

Administratoare: D-na Elena C. Moisil, Calea Șerban-Vodă 70.

BULETINUL
SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ
PENTRU NUMISMATICĂ ȘI ȘTIINȚELE AUXILIARE

SUB ÎNGRIJIREA D-LUI

CONSTANTIN MOISIL

PROFESOR, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

ANUL XVI (1921)

(NR. 37-40)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VOLUM FESTIV

INCHINAT D-lui M. C. SUTZU, PREȘEDINTELE SOCIETĂȚII,
CU PRILEJUL ÎMPLINIRII VRĂSTEI DE 80 ANI

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA CURȚII REGALE **F. GÖBL FII**

19, Str. Regală, 19

1921.

M. C. SUTZU

PARTEA I

DOMNUL M. C. SUTZU

LA

BANCA NAȚIONALĂ

Președintele activ al societății noastre, d. M. C. Sutz, a făcut parte din administrațiunea Băncii Naționale a României, mai întâi ca director dela 3 Septembrie 1892 până la 4 Aprilie 1894, când s'a retras pentru a trece consilier la Inalta Curte de Conturi, și apoi ca guvernator într'o întreagă perioadă de 5 ani cu începere dela 1 Ianuarie 1900 până la 1 Ianuarie 1905.

Perioada de guvernator a d-lui Sutz a fost din cele mai grele; ea a coincis cu criza financiară din 1900—1901.

Atunci starea financiară a statului eră foarte precară și guvernul nu găsiă altă soluțiune spre a face față crizei, decât vânzând disponibilitățile statului, între cari eră și partea de capital a statului în Banca Națională a României, prin eșirea lui din asociația cu acționarii Băncii.

Consiliul de Administrațiune al Băncii și apoi Consiliul General se opuseră din toate puterile, nevoind a lăsa Banca pe mâna străinilor.

Guvernul Cantacuzino-Take Ionescu și tratase cu băncile Bleichröder și Disconto vânzarea părții de capital în Bancă, și Bleichröder, conform învoelii cu guvernul, adresă Băncii o telegramă în care cerea să delege pe cineva care să trateze aceste cestiuți.

Consiliul Băncii răspunse scurt, că n'are ce trată cu străinii în ce privește Banca Națională.

Acest răspuns fu înțeles și ca consecință, tratările fură rupte.

Guvernul Catacuzino căzând, fu înlocuit cu un guvern P. P. Carp, în care Carp eră ministru de finanțe.

Și acest guvern voind să iasă din asociațiunea cu acționarii Băncii, ceru Băncii printr'o adresă din 15 Iulie 1900, să facă ofertă pentru cumpărarea părții de capital a statului.

Consiliul Băncii răspunse, că Banca nu e autorizată de lege să cumpere acțiunile ei, dar stăruî a nu aprobă ieșirea-guvernului din asociațiune cu Banca.

Atunci guvernul recurse la un expedient. Neputând vinde acțiunile pe care nu le aveă, de oarece capitalul statului eră reprezentat numai printr'un certificat nominativ, și care se află depus la Cassa de Depuneri, prezintă un proiect de lege prin care vindeă așa zisele delegațiuni de cupoane și acordă cumpărătorilor prelungirea privilegiului după expirarea termenului de 1920.

Banca contestă guvernului și posibilitatea acestei vânzări și-i propune cumpărarea părții sale de capital de către acționarii Băncii. BCU Cluj / Central University Library Cluj

Guvernul renunță la votarea proiectului său și începù tratări cu Banca, admitând să cumpere dânsa cele 4 milioane ale capitalului său pentru acționarii săi.

Tratările merseră repede; ele fură conduse de d-l guvernator M. C. Sutzu și de directorii Anton Carp și Teodor Ștefănescu, ajungând la convențiunea din 16 Dec. 1900, prin care acționarii Băncii plăteau cu 14.800.000 cele 4 milioane ale guvernului, cu îndatorirea acționarilor de a le plăti pe prețul lor de cost, adică 1850 lei de bucată, plus cheltuelile ce vor fi necesare.

Această convențiune fu subscrisă de d-l P. P. Carp ca ministru de finanțe, iar din partea Băncii de d-l guvernator M. C. Sutzu și ca secretar-general de defunctul Anton Carp.

Astfel se sfârși conflictul între guvern și Banca Națională fără amestecul străinilor și fără vinderea către străini a vre-uneia din disponibilitățile statului.

D-l Sutzu, care reprezintă Banca în aceste tratări, fu adevărat patriot, apărând cu căldură și energie interesele țării și ferind Banca de amestecul străinilor.

Și nu se mărgini aci acțiunea d-lui guvernator Sutzu în acel timp de greutate excepțională pentru stat.

Tot d. Sutzu trată și semnă convențiunea prin care Banca acordă statului un împrumut, fără dobândă, de 15 milioane, care trebuia plătit prin ceiace avea de încasat anual dela Bancă peste suma de 600.000 lei ce primiă atunci.

Astfel se încheie acea epocă grea financiară, și d-l Sutzu avu gloria și onoarea de a susține cu convingere interesele țării și a pune semnătura sa pe aceste convențiuni, cari constituiesc păstrarea disponibilităților statului.

• Ca să se înțeleagă bine însemnătatea acestei operațiuni pentru stat, amintim, că în acelaș timp guvernul a contractat cu băncile germane un împrumut de 15 milioane lei, garantându-l prin venitul hârtiei de țigară ce devenise monopol de stat. În timp de câți va ani statul pentru a-se liberă de acest împrumut, a plătit aproape 39 milioane străinilor, pe când din împrumutul făcut la Banca Națională a plătit până acum abia 8 milioane.

I. G. BIBICESCU.
Guvernatorul Băncii Naționale.

AMINTIRI

DE LA

ÎNFIINȚAREA SOCIETĂȚII NUMISMATICE ROMÂNE

În toamna anului 1903 mai mulți colecționari hotărâram înființarea unei societăți numismatice românești, fiindcă de câțiva ani se mărise numărul colecționarilor din București și se iviră destul de mulți și în provincie. Deci se impunea un comitet de inițiativă.

Acel comitet s'a format din regretații colonel Iordănescu, C. Alessandrescu și D. Panu, precum și din actualul docent universitar Dr. G. Severeanu și subsemnatul.

Pe atunci eu cunoșteam ca numismați numai pe neuitații D. A. Sturdza și Gr. Tocilescu și pe actualul nostru președinte

d. M. C. Sutz, iar colecționari de diferite grade cred că erau vre-o cincizeci.

Eram dar destui, atât pentru adunarea materialului în mod priceput, cât și pentru studierea lui în mod savant. Totuși numai profesorul Tocilescu aderase la proiectul inițiatorilor, iar d. M. C. Sutz se codea; cât pentru Sturdza, care era ministru, nici nu voia să i se vorbească de așa ceva, temându-se de un fiasco.

Acesta fiind cel mai recalcitrant, mi-am luat eu însărcinarea de a-l convinge. Pentru a fi scurt, nu mai expun greutățile prin care am trecut, dar după ce mai multe încercări n'au dat nici un rezultat, amintindu-mi că în o anumită împrejurare ministrul Sturdza îmi arătase o deosebită mulțumită pentru modul cum administrasem, sub ordinele sale, fabrica de timbre, am profitat de aceasta, pentru a obține să mai fiu odată ascultat și astfel am reușit a-i obține aderarea.

Constituirea societății s'a făcut la 28 Decembrie 1903 și ca președinte a fost ales d. M. C. Sutz, care însă nu se găsea atunci în țară, ci făcea o călătorie de studii în Egipt. Deci i-am trimis acolo telegrama prin care-i anunțam alegerea. Mi-a povestit în urmă ce surpriză i-a făcut acea telegramă. Sosirea factorului cu o depeșă din țară i-a produs mai întâi o mare îngrijorare. Se aștepta la o veste rea și nu-și închipuia ce s'a putut întâmpla, încât să i se comunice prin telegraf tocmai în Africa. A deschis-o cu oare care emoție, și când a văzut că este vorba de alegerea sa ca președinte al societății numismatice române, a fost cuprins de o mare satisfacție, fiindcă nu crezuse în putința formării acestei societăți și nu și-ar fi închipuit niciodată, ca vestea alegerii de președinte al ei, să-l întâmpine pe țărmurii Nilului.

De atunci și până astăzi a rămas președintele stimat și iubit al societății noastre.

Cât pentru rezultat, el a fost în adevăr reușit, căci nu numai că Societatea Numismatică Română s'a fondat și are în fruntea ei pe unul dintre savanții numismați mondiali, dar ea prosperează din ce în ce mai mult, aducând neprețuite servicii științei numismatice și artei medalistice.

ALEXANDRU CANTACUZINO

Vice-președintele Societății Numismatice Române

DISCUL EPISCOPULUI PATERNUS DIN TOMIS

În anul 1912 s'a găsit în Ucraina, lângă satul Pereșcinscaia din gubernia Poltava, un mare tezaur, ce constă din mai multe vase și bijuterii de aur și de argint. Din acest tezaur face parte și un obiect care interesează foarte mult arheologia creștină a Dobrogei. Este vorba de un mare disc, pe care se află o inscripțiune, ce conține numele unui episcop chemat Paternus.

Discul de argint, lucrat cu multă artă, are un diametru de 60 cm și este împodobit cu multe ornamente. De-a lungul

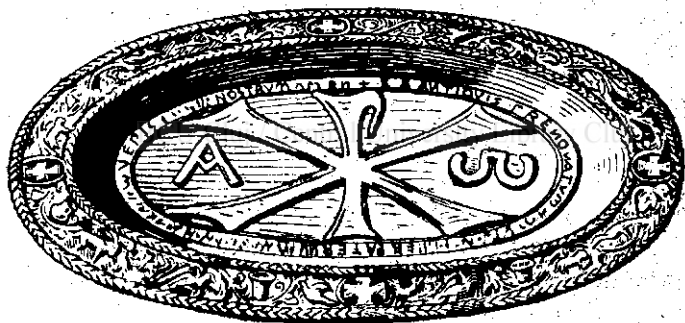

Fig. 1

mărginii netede, printre două chenare de laur, șerpuește o ghirlandă de viță lucrată în relief. La fiecare capăt a celor două axe ale discului, ghirlanda este întreruptă prin câte o cruce, și în viță însăși se văd diferite obiecte și animale: un borcan, un coș, un miel, o pasăre, o șopârlă, o găină, un cerb, etc. Fundul discului este ornat cu monograma lui Cristos și cu Alpha și Omega, toate aurite. În jurul monogramei stă inscripția:

† EX ANTIQVIS RENOVATUM EST PER PATERNUM
REVERENTIS... EPIS... NOSTRUM. AMEN.

Cine este acest Paternus? Cataloagele episcopilor nu cunosc de cât pe unul singur cu acest nume și acela a fost ti-

tularul scaunului mitropolitan din Tomis. Numele lui îl amintește și istoria bisericească în anul 519, laolaltă cu monahii sciți. Acești monahi neastâmpărați s'au luptat în certurile monofizite și contra episcopului lor. Dar Paternus câștigă cauza atât în fața împăratului cât și în fața delegaților Papei Hormisdas, cari se aflau atunci la Constantinopole. Numele lui Paternus se mai găsește și într'un raport din anul 520, în care el se iscălește ca «Episcop mitropolitan al Provinciei Scitia».

O dovadă, că acel Paternus al inscripției menționate este într'adevăr episcopul din Tomis, ne oferă partea din dos a discului. Acolo se văd aplicate trei mărci, din care una conține numele împăratului Anastasius: D. N. ANASTASIUS P. AVG. Ori tocmai Paternus a fost contemporan cu Anastasius (491—518). Este de remarcat, că în orașul grecesc Tomis, întâlnim la această dată un episcop cu nume latinesc și că și inscripțiunea de pe discul lui Paternus este redactată în limba latină.

Intreg tezaurul dela Pereșcepinscaia a fost dus la Petrograd, studiat și discutat de către învățații ruși și apoi descris într'o publicațiune. Și acești învățați au emis părerea, că acel Paternus este episcopul din Tomis. Valoarea artistică a discului a apretiat-o J. Strzygowski în lucrarea sa »Altai-Iran und Völkerwanderung» Leipzig 1917, care aduce și un desemn (p. 51), după care este făcut clișeu nostru.

R. NETZHAMMER

Arhiepiscop catolic de București.

DESPRE MONETELÉ BIZANTINE.

Cu ocaziunea sărbătoririi D-lui M. C. Sutz, mult stimatul președinte al Societății noastre, care împlinește vârsta de 80 ani, țin să ating o temă numismatică cu totul neglijată la noi și anume a monetelor bizantine.

Dacă răsfoim numerele Buletinului dela 1904, data fondării Societății Numismatice și până astăzi, nu se va găsi niciăiri vre-o notiță referitoare la monetele bizantine, cari altmintrelea nu sunt rare la noi.

Vorbesc aci numai de monetele bizantine de aramă, de oare ce cele de aur sunt foarte rare, iar și mai rare sunt încă cele de argint. In colecțiunea mea, compusă din 492 bucăți numai 10 sunt de aur și 2 de argint. Printre aceste și câteva nedescrise de Sabatier ¹⁾ și Hübl ²⁾.

Motivul pentru care aceste monete au fost ignorate de către colecționarii și amatorii monetelor vechi, s'ar putea atribui probabil fabricațiunii aproape cu totul neartistice, caracteristică timpului decadenței imperiului bizantin.

Când se va examina cu atențiune seria monetelor bizantine în ordine cronologică, începând dela fondarea imperiului bizantin (395), se va vedeă că în prima perioadă a imperiului până la împăratul Anastasius I (491—518), monetele au încă multă asemănare cu cele romane.

Sub dominațiunea acestui împărat s'a introdus o inovațiune importantă în sistemul monetar, în urma căreia dispăre tipul monetelor romane aproape cu desăvârșire și face loc caracterului pur bizantin, care se păstrează de acum înainte cu mici modificări până la sfârșitul imperiului bizantin. Sunt ușor de observat modificările introduse succesiv în fabricarea acestor monete.

La noul sistem monetar, introdus de Anastasius I, tipul reversului vechi a fost schimbat și înlocuit cu litere, cari reprezentau valoarea monetelor de aramă. Din aceste monete s'au bătut următoarele categorii:

1. Folli, cari sunt piesele de modulul cel mai mare și reprezintă valoarea de 40 unități sau *nummi*. Ele au pe revers litera M mare, sau și cifra XXXX, care ocupă întregul câmp al reversului. In timpul împăratului Justinian I s'a mai adăogat pe lângă acest semn de valoare și anul, precum și locul de emisiune.
2. Demifolli, sau jumătăți de folli, reprezintă 20 de unități și au pe revers litera K sau cifra XX.
3. Decanummia, reprezintă 10 unități și sunt marcați cu I.

¹⁾ I. Sabatier, *Monnaies byzantines*, Paris 1868.

²⁾ Dr. Albert Hübl, *Die Münzsammlung des Stiftes Schotten in Wien*.
Wien.

4. Pentanummia, piese mici, reprezentând valoarea de 5 unități, au semnul ε—ϣ sau γ.

5. Piesele cele mai mici, indispensabile pentru schimb, nu purtau nici un semn de valoare.

Acest sistem s'a menținut până la împăratul Mihail III. (866—867). Sub împăratul Constantin XI (1025—1028) apar prima dată monetele concave cu figurile împăraților în picioare, de față, îmbrăcați cu vestminte lungi; pe revers bustul lui Cristos sau al Maicii Domnului. Forma aceasta concavă și înfățișarea monetelor, cu puține excepțiuni, s'a păstrat de atunci până la căderea completă a imperiului bizantin.

Cu toate acestea ar fi o greșeală de a neglija cu desăvârșire colecționarea monetelor bizantine, aceste monumente istorice mărunte, cari pot servi ca izvoare prețioase pentru studiul țării și istoriei acestui imperiu.

Astfel de pildă se poate deduce din numărul însemnat al monetelor bizantine găsite în Dobrogea din epoca împăratului Justinian I și a succesorului său, că starea economică a țării trebuie să fi fost înfloritoare în acel timp.

Numărul relativ mare al monetelor de aramă, atribuite împăratului Ioan I Zimisces (969—975), găsite în Dobrogea, stă probabil în legătură cu războiul purtat de acesta cu armata rusească ce a fost silită să se retragă în Bulgaria, după ce a fost cumplit bătută înaintea Adrianoplei.

Dar studiul monetelor bizantine are mare importanță și pentru istoria celorlalte popoare din Europa orientală, și în special pentru cunoașterea istoriei românești.

De aceea nu pot îndemna îndeajuns pe toți oamenii culți să adune cu sârguință aceste monete, atât de puțin prețuite până acum la noi.

W. KNECHTEL

Profesor pensionar.

COMORI ARDELENE

Puține sunt satele din Ardeal în cari nu ar există vre-o tradiție despre vre-o comoară ascunsă în cutare ruină de cetate, ori în cutare gorgan¹⁾. În nopțile lungi de iarnă, la zarea focului binefăcător, povestesc bătrânii ce să spune — din moși, din strămoși — despre fel-de-fel de comori, care de care mai bogată și conținând scule mai prețioase. Dar nu este dat oricărui pământean de rând să poată pătrunde la ele, căci cele mai multe stau sub paza duhurilor necurate și dacă întâmplător le găsește un om mai slab de fire, acela trebuie să moară de moarte năpraznică; altele iarăși stau sub afurisenie și cei ce le găsesc se nefericesc din cauza lor până în a șaptea viță.

Când se apropie apoi primăvara cu indiciile cele mai neîndoelnice ale flăcărilor albastre, cari se ridică din comorile ascunse, mulți oameni veghiază în tovărășie nopțile senine din preajma Sângeorzului dearândul, și când se arată mult dorita flacăra, aleargă la fața locului și împlântă semne în pământ.

O fi răspândită și în alte țări această superstiție, dar se pare că, Ardealul este patria ei, căci nu există aci ruină de cetate ori stațiune preistorică, a cărei suprafață să nu fie răscolită prin săpături după comori. Unele rezultate ale acestor munci intensive le vom găsi în cele ce urmează. Cu toate acestea, disproporția între muncă și rezultat este enormă, astfel că pentru ca să putem justifica munca această, trebuie să o trecem în domeniul sportului, în contul amatorilor.

Istoria scrișă, la rândul ei, încă ne-a păstrat amintiri despre comori, chiar din timpurile preistorice. Ne spune Herodot²⁾ că în țara Schiților a căzut din cer un plug, un jug, o secure și un căpcel, toate de aur. Aceste obiecte le conservau regii Schiților cu mare îngrijire și le aduceau chiar jertfe în fiecare an.

¹⁾ Se numesc astfel în Ardeal anumite movile, ce se găsesc în culmile dealurilor mai înalte și sunt încunjurate la bază cu pietre.

²⁾ IV. 5.

Plugul de aur din această tradiție s'a conservat în formă absolut concretă, în Ardeal, până în zilele noastre; aci există serii întregi de sate în cari se știe cu siguranță unde este ascuns.

Astfel un călător englez, convins de seriozitatea afirmației, a făcut pe la 1880 săpături costisitoare în ruinele cetății Gurghiului, ca să găsească plugul de aur.

Faptul că în ruinele Sarmizegethusei dela satul Grădiște s'a găsit un plug de aur¹⁾ complică chestia, prin faptul că prin aceasta s'a dovedit că au existat atari obiecte de lux în legătură cu tradiția din antichitatea preistorică.

Din vremurile istorice s'a conservat tradiția, că Darie regele Persilor ajuns în pericol, cu ocazia expediției împotriva Schiților, a fost nevoit să ascundă comorile ce le purtă cu sine. Tradiția existentă astăzi în Ardeal spune, că comorile lui Darie sunt cele mai bogate ce au existat pe lume și se află îngropate undeva în apropierea orașului Cluj, înspre munții Gilăului.

Se știe că regele prizonier Lisimac cu suita sa a fost ospătat de către regele dac Dromichetes din vase de argint și de aur. În anul 1913 s'a găsit în apropierea satului prusian Eberswalde o considerabilă comoară constătătoare din vase de aur de proveniență din Ardeal.²⁾ Este foarte probabil că nu numai materialul brut din care s'au făcut aceste vase, ci chiar vasele sunt de aceeași proveniență.

În serie cronologică proximele comori le găsim menționate la Cassius Dio, care ne spune, că aceste au fost îngropate în albia râului Streiu (Sargetia) de către regele Dacilor, Decebal, înspre finea războiului al doilea cu Romanii. Dio a scris cu un secol după aceste evenimente, deci datele lui nu se extind asupra detaliilor. Comentatorul Xiphilin al lui Dio, care a scris cu 900 de ani în urmă, spune că împăratul Traian a descoperit comorile ascunse de regele Decebal în albia Streiului. Din aceste co-

¹⁾ *Foaia pentru minte, inimă și literatură..* Brașov. 1853. 2. 70.

²⁾ Dr. Gustaf Kossina, *Der Goldfund vom Messingwerk bei Eberswalde.* Wuerzburg. 1913.

mentarii s'a răspândit apoi la toți scriitorii mai noii această afirmație, care se vede confirmată prin inscripția latină: ¹⁾

IOVI. INVENTORI. DITI. PATRI. TERRAE. MATRI.
DETECTIS. DACIAE. THESAVRIS. DIVVS.
NERVA. TRAIANVS. CAES. AVG. VOTVM. SOLVIT.

precum și prin relieful Columnei Traiane care ne înfățișează transportul comoarei ²⁾.

Cu toate aceste se pare, că împăratul Traian totuși nu a descoperit toate comorile regelui Decebal, căci inscripția de mai sus se referă la galeriile minelor de aur din munții apuseni, ale căror întăriri, la apropierea Romanilor, Dacii le zidiră și le făcură să dispară, iar Romanilor le succese să le descopere. De altă parte, cam pe la mijlocul secolului al XVI, s'a găsit în apropierea râului Streiu o foarte considerabilă comoară constătătoare din zeci de mii de monete de aur, despre care ne raportează mai mulți cronicari ardeleni.

Lupu Bethlen spune ³⁾ la anul 1545 următoarele:

•Interim Castaldus audit repertam penes Monachum summam quinquaginta millium aureorum cusorum a militibus Hispanis esse direptam, cujus tamen aliqua parte Castaldus ab iis recepta, eam militibus in stipendia erogavit. Inde imperatum ut Georgii, arces Ferdinando tradantur, in his Ujvarum (Gherla) ad fluvium Szamos situm, quod ille a fundamento extrui curaverat, cujus praefectus Paulus Csakius, idemque gazae ac rerum praetiosarum Monachi custos erat: cujus opes eo loci conservatae efficiebant amplius quam ducenta quinquaginta millia florenorum hungaricorum, praeter ea que Al-Vinczini reperta fuere; juxta haec auri infecti octingenta & septuaginta duo pondo, in quorum singulis unciae sedecim numerantur: argenti pariter infecti duo millia trecenti & octoginta septem

¹⁾ F. X. Hene, *Beitraege zur dacischen Geschichte*. Hermannstadt 1836. Pag. 83.

²⁾ C. Cichorius, *Die Reliefs der Traianssäule*. Berlin 1900. Planșa Cl. Froehner 169, 170.

³⁾ Wolffg. Bethlen *Historia de rebus transilvanicis*. Cibinii 1782. Tom. I. Pag. 512.

pondo: *Lysimachia numismata* quatuor mille, quorum singula quaternis aureis hungaricis aestimabantur: grumi auri grandiores seu palacrae ex arrugiis eductae, aut in amnium Transylvanorum ramentis lectae viginti, quae septemdecim pondo esse ferebantur: argenti in massam conflati quadringenta sexaginta sex pondo. Praeter haec vasa aurata praegrandia, pocula, paterae, torques, annuli, monilia varia generis, tum vero polubra, & aquales in abaci usum viginti quatuor».

Hene ¹⁾ citează din predica a doua a unui anume Mathesius Sarepta din anul 1554 următoarele:

«Zu unsern Zeiten hat man in Siebenbuergen ein Gewoelb gefunden, welches ein klafteriger Baum, der darauf gewachsen ist, im Umfallen entbloest hat, das ist steckvoll geschlagenen Goldguelden gelegen, der ich einige gesehen: auf einem steht *Basilii Lysimachu*, auf einem andern stehen drei Bilder, darunter wie ich lese, *Koson*, auf der andern Seite ist ein Phoenix in seinem Neste. Es wiegt aber eine mehr als zwei ungarische Guelden. Diese Guelden hat endlich das Tagwasser aus dem Gewoelbe im Grund gefloesst, davon ein Kuester ist reich geworden, welches sich endlich Georg Muench hat angemasset. Nun geht noch die Sage in Siebenbuergen, es soll noch ein solcher Schatz vermauert sein. Da die alten Koenige in Hungarn das Gold in Vorrath aufgeschuettet und vergraben haben wie man in Thueringen Korngruben macht, daraus abzunehmen dass gewaltige Goldbergwerke in Siebenbuergen, und ganz ungarischen Gebuergen gewesen».

O altă versiune asupra acestei comori ni-o comunică cronicarul sas Matei Miles din Sibiu ¹⁾:

«Als Castaldus seyn Heer nach Hause liess zu wintern, kam ihm unterwege diese erfrewlige Post zu: Nahe bei Deva, da vormals Ulpia Traiana gestanden, an dem Flnss Strigh genent, haben die Pawren unter einem alten Baum, welches Wurtzeln das Wasser ganz unterwaschen, etwa gleissendes

¹⁾ F. X. Hene *op. cit.* pag. 84.

¹⁾ Mathias Miles, *Siebenbuergischer Wuergengel.* Hermannstadt 1670. Pag. 45.

gesehen, wie sie zu Mittag ihr Vieh wollen traenken. Derowegen sich in Fluss begeben, und etwa fleissiger nachgegraben, bis sie einen ueber alle mass reichen Schatz ueberkommen: Oben war ein gueldinne Schlange, gleichsam wie ein Huetter daraufgesetzt (welch nach Georgy Todt Ferdinandus ueberkommen), sonst gueldinne Muenzen waren unzaehlig viel, auf einer Seiten hatten sie Lysimachi, auf der andern der Goettin Victoriae Bueldniss gepraegt, und machten in Gewicht unser guten Duckaten 3. Die Pawren hatten schon viel davon vertuscht, bis es richtbar worden, und waren sehr reich davon worde. Jedoch was noch ueberblieben, und aus ihren Haenden genommen, wurde auf 20.000 Duckaten geschaeztet, und Ferdinando durch Ioh. Baptistam Castaldum ueberschicket nebenst zweyen gueldinnen Bueldnissen Nini und Semiramidis, so nachmals Carolo V. zu einem Anreiz uud Anleitung Ferdinandum auch weiter in Siebenbuergen mit seiner Hilfe zu staercken, wurden verehret: Dass also dieser Vorrath in allem mit dem Theil, so Castaldus fuer die Kriegs-Knecht behalten, auch die Pawren verschaffet, auff die 100.000 Duckaten auff's gewawste gerechnet wurde: Diesen Schatz hatte vormahls der Thracier, und Dacier oder Siebenbuerger Koenige Decebalus, aus Furcht des roemischen Kaisers Trajani, damit er nicht den Roemern zu theil wurde, vor seinem Todt in diesem Fluss vergraben».

In formă diferită ne expune acest eveniment Ioan Troester 1):

„Dass aber dieser Schatz in mehr als einer Gruft beygelegt seyn muss, ist daher zu sehen; denn ohngefaehr um das Jahr 1543 schiffeten etliche Walachische Fischer, so daselbst bei der vormals so koestlichen Stadt, in einem geringen Doerflein von ihnen Gradisca geheissen, wohnen; aus de Moeresch in den Fluss Sargetia, den sie Stryg heissen, als sie aber die Zille an eines Baumes Stock anhaengten, wurden sie gewahr, dass etwas in dem klaaren Wasser uebereus schoen glaenzete, und als sie versucht, zogen sie einen Hauffen

1) I. Troester, *Das alt-und neue teutsche Dacia*. Nuernberg 1666. Pag. 61.

Goldmuenzen heraus, welches sie denn aufmunterte, etwas genauer dazu suchen, daselbst funden sie ein Gewoelb, wie eine Todengruft gebauet, weches von einem alten nieder-gefallenen Baum an einem Ort eingeschlagen war, daraus erhuben sie mehr als 40,000. Goldmuentzen, so des Lysimachi, der nach Alexandri Tod Koenig in Thracia worden, griechische Ueberschrift hatten, darzu ein grosse Menge von ungepraegten Gold Blechen. Diese Walachen giengen nun auf Weissenburg hinein, fragten bei den Goldschmiedeu, was die Muentzen wert waeren, dadurch wurde der Handel dem Moench Georgen, so damals in Siebenbuergen Gubernator war, verrathen, welcher noch von etlichen der Schatz-Gesellen, und aus dem Strom viel tausend solche Lysimachische Muentzen kriegete, davon er Kaiser Ferdinando zwei tausend zugesendet, so alle zween Duckaten schwer waren“.

După acestea și mai multe alte notițe ale cronicarilor ardeleni, nu mai încape îndoială că de fapt s'a descoperit unde-va în preajma râului Streiu o bogată comoară constătătoare din monete de aur de ale regelui Lysimac și altele cu inscripția ΚΟΣΩΝ, despre care se credeă că ar fi chiar comoara regelui Decebal ascunsă în albia Streiului. Că format-a această comoară chiar o parte din visteria regală a Dacilor nu putem să știm, căci această împrejurare nu o putem dovedi prin nimic; vechimea ei însă rămâne indubitaveră. Monetele de aur ale regelui Lysimac provenitoare din această comoară, ca toate monetele acestui rege ce s'au găsit în Ardeal, sunt veritabile și ele nu prezintă doar imitații barbare. În ce privește monetele cu inscripția ΚΟΣΩΝ aceste ne înfățișează pe avers pe un consul între doi lictori sub cari se vede inscripția ΚΟΣΩΝ, iar pe revers un vultur ținând în gliare o cunună de lauri. Aceste monete au fost bătute de principele trac Coson, în anul 42 înainte de Cristos ca recompensatie că se aliase cu partidul republican ¹⁾. Cum? când? și pe ce cale au pătruns aceste considerabile cantități de monete străine în Ardeal? Istoria nu ne dă nici o deslușire.

¹⁾ *Archiv des Vereins fuer siebenbuergische Landeskunde*. N. Folge. Bd. XIV. Heft. I.

Din secolul al XVI-lea înainte nu mai avem cunoștință despre comori mai considerabile, cari s'ar fi descoperit în Ardeal, nu din cauză că nu s'ar mai fi găsit, ci din motivul dispoziției legale¹⁾ ce s'a luat și a cărei consecință a fost că ce s'a găsit s'a ținut în secret. În general cronica descoperirilor de comori în Ardeal tace până la începutul secolului al XIX-lea, când vigilentei administrații ungurești i-a succedat să aresteze la Orăștie doi țărani români, cari încercară în acest oraș să găsească cumpărător pentru câteva monete antice de aur. Cazul fu raportat guvernului, care însărcină pe anumite autorități militare cu cercetarea lui. Rezultatul anchetei a fost că cu această ocazie s'au descoperit memorabilele ruine dela Grădiștea-Orăștiei, unde guvernul dornic de câștig eficient, a făcut săpături în regie proprie, în vara anului 1804 cu două mii de soldați și tot atâți țărani iobagi. Prin aceste săpături s'au distrus toate ruinele ce acoperiau panta sudică a muntelui numit „Muncelul” dela Grădiștea-Orăștiei, iar rezultatul material a fost negativ, de vreme ce acea mulțime de muncitori abia au putut găsi o mie de piese de monete de aur, a căror valoare nu acopere decât o neînsemnată parte a speșelor efective. Un modest raport asupra situației acelor ruine a scris un ofițer austriac contimporan²⁾

Monetele găsite la acest loc au fost, precum se scrie, toate de ale lui Coson, pe cari le cunoaștem de mai sus și ele au fost predate monetăriei din Alba-Iulia unde fură topite.

Seria de comori ce urmează se poate cunoaște din o publicație a mea arheologică³⁾ în care am înregistrat-o. În cele următoare voi menționa unele detalii cari acolo nu aveau loc.

Una dintre localitățile, unde s'au descoperit o comoară

¹⁾ Approbatæ constitutiones. Ex Art. An. 1570. Kints találásról. Art. 1. Ha ki elásott régi kintset talál maga határán, harmad részét Fiskus Tárházába tartozék adminstralni; mások határain találván a Dominus terrestrissel is tartozzék conveniálni; ki ha eltitkolná, egészben elvétessék töle.

²⁾ *Siebeuburgische Provinzialblaetter*. I. Band. Hermannstadt 1805. Pag. 249.

³⁾ *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*. Bistrița 1920.

precum și mai multe monete răzlețe, de proveniență din timpurile de dinaintea stăpânirii romane în Ardeal, este satul Tisa. Este situat în județul Hunedoarei, la panta nordică a unui deal înalt, ce se ridică din țărmurile stâng al Mureșului; și ca să-mi pot da seamă prin ce împrejurări a ajuns să fie depozitar de comori din antichitate, am fost nevoit să-l vizitez. Imi reamintesc o singură uliță coborând înspre țărmurile Mureșului. Case răzlețe de piatră, dintre cari cele mai multe nu erau tencuite pe din afară și îi dădeau satului aspectul unei localități din antichitate. Locuitorii făceau impresia că trăiesc în bună stare, în contrast cu împrejurimea care prezintă dealuri sterpe, acoperite în mare parte de tufișuri, cari nu pot fi izvor de bogăție. Orientându-mă însă în special am primit deslușiri pe deplin satisfăcătoare: Acest sat este unic în felul său în Ardeal, căci el este stațiunea plutei ce se transportă pe Mureș din munții Gergeului și ai Gurghiului înspre Tisa și Dunăre. Plutașii ardeleni anume, conduc plutele lor până la acest sat și ajunși aci le vând altor plutași cari le transportă mai departe. Astfel locuitorii din satul Tisa sunt în partea cea mai mare plutași de profesiune, cari atât în prezent, ca și înainte de 23 de secole, pe timpul drahmelor de Apollonia, al tetradrahmelor de Thasos și al dinarilor romani consulari, trăiau din plutărit, respective din negoțul cu exportul lemnului din Ardeal, care luă calea Tisei și cea a Dunării la Marea-Neagră. Dovadă monetele timpurilor antice ce se găsesc în această localitate. Satul Tisa prezintă deci unul dintre cele mai vechi stabilimente comerciale în țară și în el vedem calea pe care au intrat monetele orașelor dela Dunărea de jos și dela litoralul Mării-Negre în Ardeal.

Între comorile monetare, găsite de săpătorii noștri de comori, sunt a se înregistra în prima linie acele, cari s'au găsit în ruinele vechilor cetăți dace. Este lucru firesc, că Dacii cari se apărau în cetățile lor situate pe culmile dealurilor înalte, își duseră acolo tot avutul lor, iar căzând cetate după cetate în mâinile Romanilor, Dacii rămași în viață ajunseră sclavi până la sfârșitul vieții lor și astfel comorile ascunse fură date uitării.

Intre comorile constătătoare din monete dace sunt cunoscuta cu deosebire două mai importante și adică comoara ce s'a găsit la anul 1801 în ruina cetății dace dela satul Sebeșel și constă din vreo 400 de piese, și cea ce s'a găsit la anul 1868 în ruina cetății dace dela satul Cujir și care constă din mai multe sute de piese ¹⁾.

I. MARȚIAN

Membru al Comisiunii
Monumentelor Istorice pentru Transilvania

CUVÂNT DE OMAGIU

DIN PARTEA MUZEULUI NAȚIONAL DE ANTICHITĂȚI LA ÎMPLINIREA
DE 80 ANI A D-LUI M. C. SUTZU, PREȘEDINTELE SOCIETĂȚII
NUMISMATICE ROMÂNE

Din partea Muzeului Național de Antichități, care după putință și posibilitățile de astăzi îmbrățișează întregul câmp de cercetare a trecutului, permiteți să vi se spună un scurt cuvânt de omagiu cu ocaziunea acestei zile, însemnată pentru Societatea ce prezidați, ca și pentru disciplina al cărei promotor sunteți la noi de atâtea zeci de ani.

Știința numismatică, ca și toate celelalte discipline de cercetare a trecutului, într'un înțeles mai apropiat aceluia de astăzi, s'a născut la noi în timpurile cari au precedat și au urmat constituirea noastră ca țară unitară, sâmburele țării noastre de astăzi; timpuri de zbucium a cugetelor, simțirilor și energiilor pentru întruchiparea ei dintâi, dar și fericite timpuri de idealism pentru afirmarea celor mai superioare ale ei bunuri, cuprinse în manifestările de cultură ale acelor memorabile vremuri.

Eră tocmai în preajma anului Dv. de naștere, Domnule Președinte, pe când, ca să reproduc spusele așa de limpezi și sugestive ale marelui nostru Odobescu «doi bărbați cu o mare influență politică și administrativă în Țara-Românească, ma-

¹⁾ Au fost descrise de Bielz, *Dakische Tetradrachmen Siebenbürgens* în Archiv f. Siebenbürg. Landeskunde 1874 p. 454.

nifestau gustul lór pentru adunarea de antichități și fiecare din ei a reușit mai mult sau mai puțin a-și satisface acest nobil gust, formând colecțiuni private de obiecte antice, adunate în mare parte din România. Acești doi bărbați au fost: Generalul Nicolae Mavros, căruia Muzeul nostru național îi datorează prețioase monumente antice, mai cu seamă în ramura epigrafice romane depe malurile Dunării; celalt, marele ban Mihalache Ghica, fratele mai mare al Domnitorului Alexandru Ghica și vornic sau ministru de interne până la 1842».

«Ministrul a făcut ce a putut» continuă Odobescu «pentru ca întrecându-se cu directorul general al carantinelor, Nicolae Mavros, să-și adune din interiorul țării tot atâtea antichități, pre câte rivalul său își agonisea depe ambele maluri ale Dunării de jos».

Cine să ne descrie mai bine și chipul în care se făcea această operă de amatori, cari pretutindeni au fost începătorii studiilor arheologice de tot felul, decât acelaș Odobescu?

«Această luptă» zice el cu părere de rău, dar nu fără humor, avea din nenorocire toate neajunsurile unui război pe capatate, în care se prădă, se răsturnă și se fărâmă ținutul cucerit. Marelui vornic îi plăceau anticele și pe unde auzia sau bănuia că se află antice, degrabă el trimetea ispravnici, zapcii și pomojnici ca să ridice satele, să sape și să scormone sălașele de vechi cetăți, spre a-i aduce la curtea sa din Bușurești pietroaie, antice și bănuți» (*Antichitățile județului Romanți*, Tip. Societății Academice Române, București, 1878.)

Domnule Președinte, așa a început la noi arheologia clasică și națională, epigrafia și numismatica. În timp ce aiurea acest lucru începuse încă din îndepărtatele timpuri ale renașterii, datorită împrejurărilor seculare în cari am trebuit să trăim ca stat și ca nație, despărțiți și amenințați din toate părțile, fără să fi avut ca alții parte de istorici încă din vechime, și nici parte de liniște și de o împărtășire mai mare la luminele culturii, ca alte neamuri mai fericite, deabiă acum începea la noi un interes mai activ și o îndeletnicire mai continuă cu lucruri prețioase și scumpe din trecut, mărturiile lui pipăibile, dovezile în ființă ale destinelor noastre în aceste părți.

După Mavros și Mihalache Ghica au urmat alții, mai mult sau mai puțin cunoscători, dar cu toții mari iubitori de trecut și urmele lui: Vladimir de Blaremburg, cumnatul lui Mih. Ghica, Alexandru Popovici și Aug. Treboniu Laurian, maiorul Papazoglu și Cesar Boliac. În Moldova, lipsită de rămașiți în felul acelor muntene și mai ales oltene, Asachi și cu deosebire Kogălniceanu se aplicară la cercetarea și reînvierea trecutului nostru mai nou, cel dintâi prin tablourile sale, ultimul, prin cunoscuta sa operă de istoric și editor de cronici, începătorul istoriografiei noastre moderne. O singură excepție ar fi: G. Săulescu, cu a sa «*Descriere istorico-geografică a cetății Caput-Bovis*» din 1837, ca și cu articolele sale de etnografie, arheologie, istorie și numismatică, întovărășite de planșe din «*Archiva Albinei*» lui Asachi. Săulescu nu e însă un călător ca Alexandru Popovici și nu are stăruința lui Cesar Boliac. Așa se explică că în timp ce dincoace apar încă destul de timpuriu amatorii și diletanții, interesul istoric se vedește în Moldova mai mult în literatura de inspirație istorică. Târziu, abia după 1880, Moldova își are cercetătorii amatori și atunci, evident, într-o singură direcție, a antichităților preistorice sau naționale. Colecționari de monete, de pildă, mai ales de acelea cari au circulat în principate în veacul al XVIII-lea și începutul veacului următor se găsesc și în Moldova. Colecțiunea unuia, Lohan, am avut onoarea să o prezint Societății. Amatori însă mai mulți, cari împreună cu gustul de a adună și iscodi să întrunească și plăcerea de a-și da seamă cât de cât de ceea ce găsesc sau cumpără, nu întâlnim, exceptând relicviile de familie, păstrate cu pietate de unii dintre urmașii familiilor moldovenești cele mai de seamă.

Unul dintre aceștia, Dimitrie A. Sturdza, fostul secretar al divanului ad-hoc al Moldovei și cunoscutul conducător politic de mai târziu, prin a sa «*Übersicht der Münzen und Medaillen des Fürstentums Romänien (Moldau und Walachei)*», Wien 1874, în care folosește însemnate piese din propria sa colecție, dăruită mai apoi Academiei, poate fi considerat chiar ca începătorul pe baze noi al numismaticei române. Viața publică îl desparte însă de timpuriu de Moldova. Investigațiile sale, fie

și de «simplă petrecere» cum zice într'un loc Odobescu, se îndreaptă încă din 1872 în altă parte: Romanaii Olteniei (Odobescu, *o. c.* Anexa E). Muzeul Național îi datorește colecția din epoca de bronz dela Ispanlac, județul Albei inferioare, achiziționată de dânsul și dăruită apoi Muzeului.

În Muntenia, Vladimir de Blaremburg își publică «suvenirile» sale istorice și arheologice, despre ruine, morminte și «antichități pământești» încă din 1836 și 1837 în «*Muzeul Național*» și «*Curierul Românesc*». Laurian începe în «*Magazinul istoric pentru Dacia*» din 1846 articolul său «*Istriana*», dare de seamă a unei călătorii de recunoaștere, făcută în vara anului anterior pe malurile Dunării în sus, dela Giurgiu până la Adacalé, ca și însemnările sale epigrafice și numismatice din acelaș volum al «*Magazinului*». Pentru întâia oară, de către acelaș, în acelaș timp, se face în cercetarea vechiului nostru trecut un loc mai mare izvorului epigrafic și numismatic, alături de tradiția literară. Cesar Boliac își publicase încă din 1845 «*Itinerariul*» său «*arheologic*» asupra aceleași călătorii dunărene în «*Curierul Românesc*», pentru ca să înceapă apoi un întreg șir de investigații și prezintări în «*Buciumul*» și «*Trompeta Carpaților*», luându-și rolul de humanist valah, cu o firească încredere în sine pentru aceste timpuri începătoare, abordând astfel toate laturile studiilor de antichități, romane și preistorice, ceramografice și numismatice.

Astăzi putem zimbî uneori, cu dreptate, asupra schițelor, descripțiilor și comparațiilor sale. Odobescu și generația mai nouă, cu cunoștințe evident superioare, au răs din toată inima de «fumurile arheologice scornite din lulelele preistorice» ale lui Boliac. Așa a început însă arheologia la noi și o notă care e dintre cele mai bune pentru aceste începuturi,—se pare că dragostea tuturor care întovărășiau modestele cercetări ce se făceau, eră superioară aceleia de astăzi. Dovadă, locul însemnat ce-l ocupau știrile de acest fel în gazetele principale ale timpului, alături și întrecând adeseori învrăjbitoarele lucruri politice, publice și personale.

* * *

Domnule Președinte, fericit trebuie să fie acela, care născându-se în grele și nesigure vremuri pentru țara și nația sa, vremuri de sfioase începuturi în toate ale ei domenii, are parte să trăiască în deplină vigoare a trupului și a cugetului, și nu numai privind ci însuși lucrând, să ajungă a trăi pare-că pe o altă lume decât aceia în care a deschis ochii. Nu știu de mă înșel, dar mi se pare că cu acest sentiment incomparabil va fi privind generația Dv., dacă nu lumea de acum, cel puțin zorile ce se ridică ale viitorului nostru asigurat.

După Boliac a venit Alexandru Odobescu. Noua țară, mai mare cu Dobrogea lui Mircea, a început a o cutreera Grigore Tocilescu. Odobescu a sfătuit și încurajat pe Boliac de aici, pe Butculescu și Diamandi, tot el pe Buțureanu, dela Iași. În acest timp, Dv., legând firul ce începuse a se țorace de moștii Dv. înaintași în ale numismaticei, dar stăpân pe cunoștinți și o experiență la care aceia nici nu se puteau gândi; îmbrățișând în sfera preocupărilor Dv. un câmp cu mult mai vast în timp și spațiu decât acela indicat de Dimitrie Sturdza, care v'a întâmpinat mai târziu la Academie: Asia mică și Grecia, Italia republicană și imperială, Macedonia și Egiptul helenistic, ca și Elamul de fructuoase explorări franceze dela începutul veacului de față, fără a uita ținuturile noastre pontice; și, cu mult mai mult decât atât, atâcând dificile probleme de însemnătate pentru întreaga evoluție a studiilor numismatice, — Dv. a-ți săvârșit o operă similară cu aceia pe care Odobescu a îndeplinit-o la noi, în parte numai virtual, dar pentru întreaga arheologie, iar Tocilescu pentru epigrafie și arheologia românească. Ca și acelora, cercetătorii de totdeauna vă vor fi adânc recunoscători.

Intemeind Societatea numismatică, al cărei venerat președinte sunteți, D-v a-ți înfăptuit un gând ce flutură în mintea maintașilor, fără a-l fi putut realiza, căci nu venise încă vremea; și a-ți luat-o înainte, trebuind să mergem pe aceiași cale, pentru întemeierea unei Societăți arheologice, potrivită cu cerințele științifice și datoriile față de trecut ale țării noastre de astăzi.

O încordată și rodnică activitate arheologică se desfășoară

de aproape zece ani în Dobrogea. Avem acolo cetăți și muzee cari eri jăfuite, astăzi se refac. Avem câteva începuturi de muzee regionale și orașenești, cari dau frumoase speranțe. Ispravnicii, zapcii și pomojnicii au fost înlocuiți dela Odobescu cu conducătorii intelectuali ai satelor și orașelor. Vom trece și peste materialismul și greutățile vieții de acum. Comisiunea Monumentelor ca și Muzeul Național își vor sporî din ce în ce mai mult munca începută, sub auspicii tot mai bune.

Atunci, acei ce vor veni, gândindu-se și însuflețindu-se de idealismul și perseverența celor dinainte, printre cari sunteți în primul rând, în ce privește disciplina căreia v'ați închinat viața întreagă, nu le va rămâne decât să-și dea partea mai mică sau mai mare în cadrul de lucru ce le-ați fixat, urmându-vă pilda.

IOAN ANDRIEȘESCU

Docent universitar, Subdirectorul Muzeului
Național de Antichități.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

LEUL VECHI

După cum reiese din documentele vechi, unitatea monetară în trecutul Principatelor noastre a fost leul.

Acesta n'a fost o monedă reală, ci o expresie monetară, căreia îi corespunde un număr de monete mai mici reale.

După arătările lui Bandinus de după 1600, leul vechi ar avea o origină olandeză, luându-și numele de la o monedă de argint cu un leu pe ea „leones sive taleros leonis insigne“, și de aci ar rezulta că la data introducerii în Principate sau atâta timp cât a circulat acea monedă în Principate, a fost și o monedă reală. Documentele vechi și însemnările de cumpărări și cheltueli nu ne dau nici o lumină din acest punct de vedere și ca urmare nu se poate ști cât a circulat ca monedă reală, înainte de a rămâne numai expresie monetară, sub care înțeles ni-l arată documentele.

N. Bălcescu în „Puterea armată a Românilor“ zice că «leușorul e monedă de origine ungurească, dela care a rămas numirea de leu la piastru turcesc de 40 parale». Ultima parte a acestei afirmări ne ajută să putem înțelege expresia pe care o găsim destul de des în documentele vechi: „lei bătuți“ sau „lei bani bătuți“ sau „lei bani de argint bătuți“, după cum de pildă găsim într'un document de vânzare din 1680 a unui loc pe preț de „50 lei bătuți“ și de „doi boi biciluiți, drept 29 lei bani de argint bătuți“ 1).

Leii din asemenea documente sunt monete reale cari n'au putut fi de cât plăști de argint turcești.

În cursul timpului începând a se falsifica monetele reale mărunte, cari la un loc formau valoarea expresiei monetare «leul», ca urmare și acesta a început a se numi după felul acelor monete; așa în multe documente găsim expresia: „lei buni“ sau „lei bani buni“ pentru a arăta că vânzarea s'a făcut în monedă bună. Și aceasta în vederea unei eventuale stricări a vânzării, când urmă ca cumpărătorul să primească tot bani buni, iar nu falsificați, după cum se vede dintr'un document din 1685 de vânzarea moșiei Suseni, jud. Tutova de un Nicolae fiul lui Nicoară «o am vândut Dumisale giupânului Ion Palade drept 15 lei buni» 2).

Expresia „lei bani gata“ pe care iar o găsim des în documente înseamnă că plata s'a făcut imediat în mâna vânzătorului, iar nu pe așteptate.

Leul se mai numia și după felul monetelor mărunte din cari se compunea și a originii lor; așa din niște însemnări de pe două cărți bisericești, se vede că una din 1760 a costat pe cumpărător „6 lei bani potronici“ și alta din 1808 „29 lei bani turcești“.

Pe lângă expresia „lei buni“ găsim și expresia „lei vechi“, expresie care are acelaș înțeles ca și prima și se referă la monetele mărunte mai vechi spre deosebire de cele nouă. Se specifică aceasta pentru a se arăta că plata s'a făcut în mo-

1) *Truista cu vorbe* de G. Ghibănescu.

2) *Documente Bârlădene* de V. I. Antonovici.

netă veche care avea o valoare mai mare, și aceasta datorită cantității mai mari de metal prețios decât cel din monetele mai nouă. Așa într'un document de vânzare din 1744 a unui «Sandu sin Lupașcu Țiganu» pentru un loc de casă «făcut-am acestu adevăratu zapis al nostru la mâna Dumisale Ioniți Mătiblândă precum să (se) știi că e(a)m vândut un loc de casă (și) pivniți de la părintele meu drept lei 16 bani noi»¹⁾.

În 1765, dintr'un document dat de Domnitorul Grigori Ghica Mitropolitului prin care i se învoește să aducă 20 liuzi ruși cărora li s'a fixat următorul bir «...8 sferturi într'un an și la sfert câte 25 lei noi».

În tariful vamal²⁾ din timpul lui Ioan Grigore Teodor Voivod din 1761 găsim în câteva locuri expresia „lei vechi“; așa «ciubote sau papuci cu meștiu de 14 perechi un leu vechi», «cai turcești de unul 5 lei vechi», «șele zugrăvite de 7: 1 leu vechi, este acum 1 leu 4 par(ale)». De aci se vede că leul vechi avea 40 parale vechi de metal curat, iar în parale nouă, în care metalul prețios era în mai mică cantitate, un leu vechi avea 44 parale nouă.

Eră în uz și jumătatea de leu vechi tot ca expresie monetară de 20 parale vechi sau 22 parale nouă, după cum se vede din acelaș tarif: «miere, boloboçul de 10 cântare 1 leu vechi, iar învățându-se Turcii a face poloboacele mari au așezat să dea de poloboc câte 1 leu pol vechi»³⁾.

În tariful din 1761 se specifică unde e vorba de leul vechi, iar în restul tarifului și unde se vorbește numai de lei acolo, se știe că-i vorba de lei noi. Așa: «ciubuce, de carul cu 2 boi 1 leu și cu 4 tot 1 leu» etc.

Leul nou avea, ca și cel vechi, tot 40 de parale, dar de cele nouă.

Cu încetul dispărând monetele vechi au rămas în curs numai monete nouă, deci «leul nou», despre care peste un timp nu se mai spuneă că-i nou, căci ajunsese și el vechi.

¹⁾ *Ibidem.*

²⁾ Principalele dări din Moldova și Muntenia.

³⁾ Cântarul avea 59 oca sau 74 kilograme.

A fost nou numai pentru epoca de tranziție dela moneda dinainte de cea introdusă după 1700 și ceva.

Leul vechi aveă 40 parale sau 120 bani vechi, iar în moneta de azi 22 bani și ceva.

Valoarea aceasta în moneta de azi o putem găsi cu ajutorul medjidiei sau a lirei otomane, care în lei noi valorează 22 lei și 70 bani, iar la rândul ei se subîmparte în 100 de plăști, iar un plăstru are deci 0,227 lei noi, și cum plăstrul are tot 40 parale și prin urmare este egal cu leul vechi, reese că are aceeaș valoare în moneta de azi.

PREOTUL V. URSĂCESCU

Com. Oltenești (Fălciu)

CÂȚIVA „ȘILINGI“ FALSIFICAȚI ÎN MONETĂRIA DIN SUCEAVA ȘI NEDESCRIȘI PÂNĂ ACUM.

Făcând o excursie până la Suceava în cursul verei 1919, am avut ocazia să cumpăr un număr de monete vechi găsite acolo și bătute în Cetate.

Intre ele se află mai mulți bani falși dela Dabija-Vodă. De remarcat este însă, că trei din piese sunt imitații ale banilor suveranului polonez Sigismund II August (1548—72) *cu mult anterior* lui Dabija Vodă.

Dela Sigismund II nu s'au găsit mai înainte, după cât știu, monete falsificate în Suceava. Ar fi interesant dacă s'ar mai găsi altele. În orice caz dacă se dovedește într'adevăr că acești trei bani sunt fabricați în Cetate, avem o probă nouă că în bănăria lui Dabija-Vodă s'au fabricat și monete de ale regilor poloni cu mult anteriori domniei lui, după cum de altfel s'au fabricat și de ale regilor suedezi, cari au trăit înaintea lui Dabijă. ¹⁾

Monetele purtând numele lui Sigismund II sunt frumos

¹⁾ Cf. Moșil, *Bănăria lui Dabija-Vodă* în *Philetin* XII (1915) p. 59 urm.

bătute, cu mai mare îngrijire decât piesele suedeze, de pildă, bătute în Suceava. Toate trei au fost argintate, argintul s'a dus însă pe alocuri, ceea ce cam îngreunează cetirea inscripțiilor.

I. Imitații de șilingi poloni:

Sigismund II (1548—72).

1. SIGIS AVG REX PO
M*AG DAVG....

Acvila polonă (fără stemă, cap dr.) cerc lin. ext. și (perlat?) int.

Æ argintat. 19 mm. prov. Suceava.

2. SIGIS AVG REX PO M
(AGDLIT) VA

Ca mai sus

Æ argintat. 19 mm. prov. Suceava.

3. SIGIS+AVG+REX·PO·
MAG·D*VXL*

Ca mai sus.

Æ argintat. 18 mm. prov. Suceava.

MONETA MAGNI DVCAT
ITVA

Călăreț în galop spre dreapta, sub cal data 557 (1557), cerc ext. și (perlat?) int.

MON (ETA MA GNI DVCT-
OLITVA

Ca mai sus însă data 1559.

M*ONETA·MAGNI
DVG·AT LI·V·

Ca mai sus însă data 1563.

Sigismund III Wasa (1587—1632).

1. SIG·III·D·G·REX·POL·
M·DL·

Litera S încoronată și având la mijloc stema familiei Wasa. Deoparte și de alta 2/1 (1621) Cerc de șnur ext. 2 cercuri perlate și de șnur int.

Æ 16 mm. prev. Suceava.

2. SIG·III·DG·REX·PO·
MD·L·

Ca mai sus, însă fără dată.

Æ 16 mm. prov. Suceava.

*SOLIDVS·CI—VI·RI-
GENSIS·

Stema orașului Riga. Cerc de șnur exterior și perlat interior.

SOLIDVS·CIVI·RIGE 20

Ca mai sus.

3. SIG · III · * D · G · REX ·
PO · D · L ·

Litera S încoronată și având
la mijloc stema fam. Wasa.

Cerc ext. perlat și int.

Æ 18 mm. prov. Suceava. (variantă cu data 1606).

4. * SIG · III · D · G · REX ·
PO · M · D · L ·

Acuila polonă încoronată
având pe piept stema fami-
liei Wasa.

Cerc perlat ext. și int.

Æ 16 mm. prov. Suceava.

Ioan Casimir (1648—1668 + 1672).

I. IOAN · / CAS · REX

Capul regelui spre stânga,
cerc perlat ext.

Æ prov. Suceava.

Variante: 1660 și 1661 și cu flori de crin sub călăreț.

II. Imitatii de Șilingi suedezi:

Gustav II Adolf. (1611—1632).

I. GVST · ADO / D · G
RFX · S

Monograma G. A. încoro-
nată, cerc int. și perlat ext.

Sub monogramă un scut (?)
mic cu stema fam. Wasa (un
snop sau vas).

Æ 16 mm. prov. Suceava.

2. GVS · ADO ···· DG
REX · S ·

Restul ca mai sus.

Æ 16 mm. prov. Suceava.

SOLIDVS · CIVI · RIG ····

Stema orașului Riga.

Cerc ext. și int.

SOLIDVS · M / D · LIT · 1625

Călăreț în galop spre dreapta,
sub cal un scut (?) și două
stele. Cerc int. și perlat ext.

SOLI · MAG · DVC · LIT · 1664

Călăreț în galop spre dreapta,
d'asupra o coroană, sub cal K-E.
Cerc perlat ext.

* SOLIDVS · CIVI · RIG ····
SIS · 3 ·

Stema orașului Riga.

Cerc int. și perlat ext.

..... CIVI ELBING 3

Stema orașului Elbing.

C. I. KARADJA.

EINE UNBEKANNTE BARBARISCHE, THRAKISCHE KÖNIGSMÜNZE

Kein einziges Gebiet der ganzen Numismatik war und blieb in früherer Zeit so vernachlässigt, wie das der barbarischen Münzen, die so genannt wurden, weil sie von barbarischen Völkerstämmen geprägt und neben barbarischen Typen entweder keine oder nur solche Inschriften trugen, welche wohl Buchstaben des lateinischen oder griechischen Alphabets aufwiesen, die aber nur in sehr seltenen Fällen zu Worten einer dieser Kultursprachen zusammengefasst werden konnten.— Die Deutung, Beschreibung und Zuteilung solcher Münzen gehörte daher zu den mühevollsten meist schwer und oft gar nicht losbaren Problemen der Numismatik. Noch der berühmte Numismatiker und Direktor der Wiener Kaiserlichen Münzsammlungen Joseph Hilarius Eckhel (geboren 1737 + 1798) einer der grössten Forscher seiner Zeit und Bahnbrecher der numismatischen Wissenschaft hate für diese Münzen

O MONETĂ BARBARĂ NECUNOSCUTĂ DELA UN REGE TRAC

Nici un domeniu al numismaticei n'a fost și n'a rămas înainte atât de neglijat, ca cel al monetelor barbare, cari s'au numit astfel, fiindcă sunt bătute de popoare barbare și în afară de tipuri barbare, ori nu au nici o inscripție; ori conțin ce e drept inscripții cu litere de ale alfabetului latin sau grec, dar cari numai în foarte rari cazuri pot fi unite în cuvinte inteligibile. Determinarea, descrierea și clasarea acestor monete a fost una din problemele cele mai grele, uneori chiar nerezolvabile, ale numismaticei. Insuși celebrul Iosif Hilarius Eckhel (n. 1737+1798) directorul colecțiilor numismatice imperiale din Viena, unul dintre cei mai mari cercetători ai timpului și deschizător de drumuri noi în știința numismatică, nu avea o idee lămurită despre ele. Intr'un raport din 5 Iunie 1793 către Camera Aulică, cu privire la niște monete ce fuseseră trimise sau urmau să fie predate de către monetăria din Alba-

kein Verständnis. In einem Berichte vom 5 Juni 1793 an die K. K. Hofkammer wegen Münzen die von dem Karlsburger Münzamte in Siebenbürgen eingeliefert oder etwa anzuliefern sind, äussert sich Eckhel dahin, dass jene Münzen, welche auf einer Seite einen unförmlichen Kopf, auf der andern ein unförmliches Pferd aufhaben, schon zum Voraus keine andere Bestimmung als den Schmelzofen haben (Cab. Acten No. 78). Er nennt die barbarischen Münzen. (Bergmann Pflege der Numismatik II (Wien 1857) S. 43.)

Erst seit dem vorigen Jahrhundert kann in diesem Bereiche überhaupt von ernsterem Forschen gesprochen werden und seither hat sich in den Ländern wo grössere Funde solcher barbarischer Münzen zu Tage traten, eine nennenswerte Literatur über die «Barbaren» — die Franzosen nennen sie «monnaies gauloises» — entwickelt.

Am meisten zurück, blieb man verhältnissmässig — wir können sagen bis ungefähr 30 Jahren — in Ungarn, Rumänien, Bulgarien und Russland; wo immer wieder grössere Funde ausgegraben werden.

Iulia, el se exprimă în sensul, că acestor monete, cari aveau pe o parte un cap diform iar pe ceialaltă un cal diform, nu li-se poate da altă destinație, decât să fie topite (Actele Cabinetului No. 76). Este vorba, se înțelege, de niște monete barbare (Bergmann; Pflege der Numismatik II. (Viena 1857) p. 43).

Abiã pentru veacul trecut se poate vorbi despre cercetări mai serioase în această direcție, și de atunci s'a dezvoltat în țările, unde s'au făcut descoperiri mai însemnate de astfel de monete, o literatură remarcabilă asupra «barbarilor» — sau cum le numesc Francezii «monnaies gauloises». —

Dar cam până acum vre-30 ani rămăseseră în urmă în această privință țări ca Ungaria, România, Bulgaria și Rusia, de și pe teritorul lor s'au făcut mereu descoperiri însemnate de monete barbare.

Um die Zuteilung von barbarischen Münzen aus den Donauländern und Schwarzmeergegenden haben sich grosse Verdienste Sallet, Forrer, Gohl, Dessewffy, Podschawalow und Oreschnikow erworben und soweit frühere Funde in rumänischen Volksgenden in Betracht kommen Ackner, Bielz, Cesar Boliac, Basarabescu und Tocilescu. In neuerer Zeit existieren Publikationen von Netzhammer, Knechtel, Moisil und von mir selbst.

Das Interesse für diese «Barbaren» ist heute in rumänischen Sammlerkreisen sehr verbreitet und es verlautet, dass die Societatea Numismatică Română auf Veranlassung ihres Präsidenten, des ehrwürdigen Nestors der rumänischen Münzforscher, Michail C. Soutzo, die Publikation einer eingehenden Arbeit Knechtels und Moisil von sämtlichen im Besitze der Academia Română und anderer rumänischer Sammler, befindlichen in Rumänien gefundenen barbarischen Prägungen in Vorbereitung hat. Das erscheinen eines so wichtigen Werkes wird überall dort wo dieses Gebiet gepflegt wird,

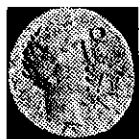
Pentru clasarea monetelor barbare din țările dela Dunăre și Marea Neagră și-au câștigat merite mari Sallet, Forrer, Gohl, Dessewffy, Podșivalov și Oreșnicov, iar cât privește descoperirile mai vechi de pe teritoriul românesc Ackner, Bielz, Cesar Boliac, Basarabescu și Tocilescu. In timpul din urmă au publicat studii cu privire la ele Netzhammer, Knechtel, Moisil și subsemnatul.

Astăzi interesul pentru «barbare» este foarte dezvoltat în cercurile colecționarilor români și Societatea Numismatică Română pregătește, sub conducerea veneratului Nestor al numismaticei românești, d. M. C. Sutz, publicarea unei lucrări mai mari a lui Knechtel și Moisil, cuprinzând toate monetele de acest fel ce s'au găsit în România și se află în colecțiunile Academiei Române și ale altor colecționari români. Apariția unei opere atât de importante va fi salutată peste tot locul, unde se cultivă acest domeniu, cu mare bucurie. Dacă ea nu este încă terminată, aș recomanda autorilor, ca la des-

mit grosser Freude begrüsst werden. — Falls das Werk noch nicht ganz abgeschlossen ist, möchte ich den Verfassern empfehlen, bei jeder Münze auch wenn möglich die Fundstelle anzugeben.

Unter den interessanteren bisher unpublizierten «Barbaren» meiner eigenen Sammlung, befindet sich eine sehr gut erhaltene Kupfermünze, welche von mir 1913 in Mangalia (dem alten Kallatis) erworben wurde, zusammen mit anderen moesischen und zwei Münzen des bosporanischen Königs Rhoemetalkes I. Alle diese Stücke sollen nach Angabe des Verkäufers aus einem lokalen Fund im Jahre 1913 herkommen.

Die Münze zeigt folgendes bild:

ΜΑΤΡΑΒΘΑΕΛΜΘ

Av. Männlicher blosser Kopf r. im Perlenkreise.

Rs. Männlicher Kopf mit Diadem oder Lorbeerkranz mit Schleife, r. im Perlenkreise.

Æ 17 mm. Gewicht 3,90 gr.

crierea fiecărei monete să a-
răte și locul, unde a fost găsită.

Intre cele mai interesante «barbare» din colecțiunea mea proprie se află o monetă de bronz foarte bine conservată, ce am obținut-o în 1913 din Mangalia (vechea Kallatis) împreună cu alte piese din Moesia și cu două monete ale regelui din Bospor, Rhoemetalkes I. Toate aceste monete provin, după informația vânzătorului, dintr'o descoperire făcută în localitate la 1913.

Moneta se prezintă astfel:

ΙΜΑΙΝΑΒΙΑΤΑΘ

Av. Cap omenesc descoperit, dr. Cerc perlat.

Rs. Cap omenesc cu diademă sau coroană de lauri cu panglici, dr. Cerc perlat.

Æ 17 mm. Greutate 3,90 gr.

Die Inschrift auf der Vs. kann man, trotz der Barbarisierung der Schriftzeichen mit ΚΑΙΣΑΡΟ ΣΑΕΑΜΟ und die der Rs. wenn man das erste Wort rückläufig deutet — rückläufigen Inschriften begegnet man vielfach auf antiken Münzen — ΑΙΑΜΙ und ΟΑΒΙΟΤΟ (Ολβιωτών) lesen.

Beschäftigen wir uns zuerst mit dem *Münzbilde*, so lässt sich vergleichsweise konstatieren dass man um die Zeit des ersten Jahrhunderts vor Christi wiederholt Münzen findet, welche auf *jeder Münzseite* ein Porträt zeigen. Den Anfang damit dürfte jedoch der Konsularisch republikanische Denar des Marc. I. Brutus und Q. Serv. Caepio vom J. 59 v. Chr. (Babelon Iunia 290. 30) mit den Porträten des L. I. Brutus und Serv. Ahala gemacht haben.—Diese Münze aber scheinen die mit Rom in Interessengemeinschaft verbundenen bospornischen und pontischen Könige sich zum Muster für ihre Münzen mit den Porträts auf beiden Seiten, genommen zu haben, denn wir kennen Kupfermünzen von *Rhoemetalkes I* (11 v. Chr. bis 12 n. Chr.) bis *Rhoemetalkes III*

Inscripția de pe față poate fi citită cu toată barbarizarea literilor: ΚΑΙΣΑΡΟ ΣΑΕΑΜΟ; cea de pe revers, dacă primul cuvânt este scris retrograd — inscripții retrograde se întâlnesc adeseori pe monetele antice — ar fi ΑΙΑΜΙ și ΟΑΒΙΟΤΟ (Ολβιωτών).

Să ne ocupăm mai întâi de tipul monetei. In mod comparativ se poate constata, că în timpul primului secol înainte de Cristos se găsesc numeroase monete, cari pe fiecare parte au câte un portret.

Inceputul pare a-l fi făcut dinarul consular republican al lui Marcus I. Brutus și Q. Serv. Caepio din anul 59 în. d. Cr. (Babelon Iunia 290,30) cu portretele lui L. I. Brutus și Serv. Ahala. Accastă monedă se pare că a fost luată de model pentru monetele lor cu portrete pe amândouă fețele, de către regii Bosporului și Pontului, legați cu Roma prin comunitate de interese, de oarece se cunosc monete de bronz dela Rhoemetalkes I (11 în. d. Cr. — 12 d. Cr.) până la Rhoemetalkes III (37—43 d. Cr.), cari pe o parte au portretul lor, pe cealaltă a împăratului roman; apoi drahme de argint

(37—46 n. Chr.) welche auf der einen Seite ihr eigenes und auf der anderen Seite das Porträt römischer Kaiser trugen; ferner Silberdrachmen des Königs *Polemo II* (38—64/5 n. Chr. König von Pontus und zugleich 41 n. Chr. König von Bosphorus) mit seinem Porträt auf der einen und den Köpfen von Claudius, Agrippina(?), Nero, Britannicus und seiner Mutter Tryphaena auf der anderen Münzseite. Nach Head (*Historia numorum* II 503) haben diese Münzen auf der Vs die Inschrift ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΟΑΕΜΩΝΩΣ und auf der Rückseite *ohne zweiten Kaisernamen* bloß die Datierung der Ära, seit Beginn der Thronbesteigung im Jahre 38 n. Chr.; darüber auch Reinach *L'histoire par les monnaies* (Paris 1902) 145 ff.; *British Museum Catalogue of Greek Coins, Pontus* (Wroth 1889) XXVIII, 16 und *Rec. Gen.* 22 ff.

Diese Königsmünzen zeigen also den gleichen Ursprungsgedanken wie das von mir heute vorgeführte Stück, aber alle sind viel besser und schöner ausgeführt, haben eine korrekte und lesbare Beschriftung; sie sind alle als

ale regelui Polemo II (38—64 d. Cr. rege al Pontului și totodată la 41 d. Cr. rege al Bosporului) cu portretul său pe o parte și capetele împăraților Claudius, Agrippina(?) Nero, Britannicus și al mamei sale Tryphaena pe cealaltă parte. După Head (*Historia numorum* ed. II 503) aceste monete au pe față legenda ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΟΑΕΜΩΝΩΣ; iar pe revers numai data dela urcarea pe tron în anul 38 d. Cr. *fără numele împăratului*. Asupra acestei chestiuni cf. și Reinach, *L'histoire par les monnaies* (Paris 1902) p. 145 urm.; *British Museum Catalogue of Greek coins, Pontus* (Wroth 1889) XXVIII.16 și *Rec. Gen.* 22 urm.

•Deci aceste monete regale trădează aceiaș concepție ca și piesa noastră, dar toate sunt executate cu mult mai bine și mai frumos și au o inscripție corectă și legibilă; ele trebuie considerate ca monete grecești, nu barbare, deși

griechische und nicht als barbarische Prägungen zu betrachten, wenn auch ihre Fürsten und Erzeuger barbarischen Völkerstämmen angehörten. Aber eben deshalb weil sie einen besseren Stempelschnitt verraten, müssen wir sie als Vorbilder zu der hier vorgeführten barbarischen Münze betrachten — das umgekehrte Verfahren wäre widernatürlich — welche von einen barbarischen weniger geschickten und weniger schriftkundigen Stempelschneider hergestellt worden ist.

Es besteht aber ferner sowohl für das Münzbild als auch bezüglich der ganzen Schriftanordnung eine gewisse Ähnlichkeit oder besser gesagt irgend ein Zusammenhang zwischen unserer Münze, deren Revers den Namen OABIQTQ(N?) trägt, mit den Münzen von *Olbia* (Stadt an der Nordwestküste des Pontus Euxinus und der Donauprovinzen im Thrakischen Chersonesus) welche Pick (Die antiken Münzen Nordgriechenlands Bd. I, Tafel XII. n. 23 und 26) und der Vs. welche Oreschnikow in seinem Aufsatz *Dopolnjenje k numismatike Olbia Chersonesa*

principii, ca și meșterii cari le-au executat, aparțineau unor triburi barbare. Dar tocmai fiindcă prezintă o execuție mai bună, trebuie să le considerăm ca prototipuri pentru moneda noastră barbară — o procedare în sens contrariu ar fi nenaturală — care a fost lucrată de către un gravor barbar, mai puțin priceput și mai puțin cărturar.

Dar atât în ce privește tipul monetar, cât și întregă orânduirea inscripției există o anumită asemănare sau mai bine zis o legătură între moneda noastră, al cărei revers are numele OABIQTQ(N) și monetele din *Olbia* (oraș la țărmul nord-vestic al Pontului Euxin și al provinciilor Dunărene, în Chersonesusul tracic), pe cari le-a reprodus Pick (Die antiken Münzen Nordgriechenlands, I, Tab. XII No. 23 și 26) și Oreschnikov în lucrarea sa *Dopolnjenje k numismatike Olbia Chersonesa i Ponta* (Extras în *Sbornicul Societății Numismatice din Moscova III*, p. 4).

Ponta (Sonderabdruck im Num. Sbornik der Moskauer Num. Gesellschaft Band III Seite 4) abbildet.

Es soll weiter hervorgehoben werden, dass das Vs. Porträt unserer Münze auch mit dem Kopf ähnlich ist, welchen Blaramberg (Choix des médailles antiques d'Olbiopolis ou Olbia (Paris 1822) auf Tafel VII n. 36 abbildet und ebenda als tête virile peut être d'Apollon beschreibt, was aber kaum zutreffen kann, weil dieser Kopf eine einfache Haarfrisur zeigt, während Apollo in Olbia immer — wie dies bei allen anderen Abbildungen dieses Gottes im genannten Werke zu beobachten ist — mit einem Haarknoten am Hinterkopf abgebildet erscheint.

Zwischen Olbia und den Pontusstädten ja sogar zu Kleinasien selbst bestanden selbstverständlich Wechselbeziehungen, dies beweist unter Anderem auch eine Inschrift aus Olbia selbst (C. I. G. n. 2059) in welcher Olbia neben Odessos, Tomis, Istros und Kallatis und anderen 15 Städten darunter Miletus und Sinope, einen Mann mit einem goldenen Kranze ehren.

Trebue apoi să mai adăugăm, că portretul de pe fața monetei noastre este asemănător și cu capul ce îl reproduce Blaramberg în tabela VII Nr. 36 din Choix des médailles antiques d'Olbiopolis ou Olbia (Paris 1822) și îl descrie acolo ca «tête virile peut être d'Apollon», ceea ce însă nu s'ar potrivi, căci acest cap poartă o pieptănătură simplă, pe când Apollon este totdeauna înfățișat în Olbia cu părul strâns în coc la ceafă, după cum se poate observa la toate figurile zeului din lucrarea de care vorbim.

Între Olbia și orașele pontice, și chiar Asia mică, existau de sigur relațiuni de schimb; aceasta o dovedește, între altele, și o inscripție (C. I. G. Nr. 2059), în care Olbia împreună cu Odessos, Tomis, Istros, și Kallatis și alte 15 orașe, între ele Miletus și Sinope, oferiau unui bărbat o coroană de aur. Deasemenea este cunoscut, că Rhoemetalkes în anul 11 în. d. Cr., când

Ebenso ist bekannt dass Rhoemetakes, als Vologäsus im Jahre 11 v. Chr. die Thraker gegen ihn aufwiegelte, nach dem thrakischen Chersonesus floh, und als diese Stadt von den verfolgenden Feinden zerstört wurde (Head *Historia num.* II 272) möglicherweise in ihren Mauern weilte.

Mit der Stadt Olba in Cilicien, die auch Münzen prägte, möchte ich unsere heute vorgeführte Münze (welche ganz deutlich die Schreibung des Stadtnamens OABIQTQN zeigt) nicht in Verbindung bringen, wenn auch über Olba ein Sohn des Königs Cotys und der Antonia Tryphaena mit Namen Polemo 37—63 n. Chr. (vgl. Mommsen Stammtafel *Ephem. epigr.* II 263) herrschte. Im gegenorts dazu verzeichnet Head (op. cit. 727) bei der Stadt Olba einen M. Antonius Polemon ältester Sohn (?) des Polemon I von Pontus 19/20—21/22 v. Chr., der jedoch auf allen seinen Münzen mit seinem ganzen Namen und die Stadt *immer* mit OABEQN genannt wird. Ein Schreibunkundiger Nachahmer dieser Städtemünzen hätte unsere Münze *nie* OABIQTQN nachgraviert.

Vologesus a întărâtat pe Traci contra sa, a fugit în Chersonesusul tracic și când această cetate fu dărâmată de dușmanii ce-l urmăreau (Head, *Hist. num. ed.* II p. 272), se află probabil tot acolo.

Cu orașul Olba din Cilicia, care de asemenea a bătut monete, nu aş pune în legătură moneda noastră (care poartă foarte lămurit numele OABIQTQN), deși și în Olba a domnit un fiu al regelui Kotys și al Antoniei Tryphaena, numit Polemon dela 37—63 în. d. Cr. (Cf. Mommsen, *Genealogia în Ephem. epigr.* II 263). Dimpotrivă Head (op. cit. 727) arată în Olba pe un M. Antonius Polemon, fiul mai mare (?) al lui Polemon I din Pontus (19/20—21/22 în. d. Cr.), care însă pe toate monetele sale este numit cu numele întreg, iar numele orașului este *totdeauna* OABEQN. Vreun imitator, ne știutor de carte, al acestor monete n'ar fi gravat niciodată pe moneda noastră OABIQTQN.

Auf unserer Münze zeigt das Porträt der Vorderseite ganz deutlich einen Unterschied in der Ausführung der Gravierung gegenüber der Rückseite. Vorne ein Mann mit niederer Stirne, barbarischer Auffassung vom Nase, Mund und Ohr; rückwärts schon ein schöneres Bild eines jungen Mannes (welches auf die Nachahmung eines Kaiserbildnisses lenken kann) mit Diadem (?) oder Lorbeerkranz. Das Bild hat eine gewisse Ähnlichkeit mit dem des Kaisers Claudius.

Wir kommen jetzt auf die Inschrift zurück. Wenn die Lesung ΚΑΙΣΑΡΟ ΣΑΕΑΜΟ auch für einen Moment die Vermutung wachrufen könnte, dass der barbarische Graveur, als Analphabet einfach die Buchstaben des Königsnamens ΠΟΛΕΜΟΝΟΣ verdreht beziehungsweise vermischt haben könnte, so spricht gegen diese Hypothese schon allein der Umstand, dass keine einzige Münze des Königs Polemo bekannt ist, welche in ihrer Gänze als Vorbild für unsere Münze gelten konnte.— Es kann als ausser allem Zweifel betrachtet werden, dass sich ein thrakischer

Portretul depe fața monetei noastre arată foarte lămurit o deosebire în ce privește execuțiunea de cel depe revers. Pe față, un bărbat cu fruntea îngustă și înfățișarea barbară a nasului, a gurii și a urechii, pe revers chipul frumos al unui tânăr (căre ar putea fi o imitare a unei efigii de împărat) cu diademă (?) sau coroană de lauri. Chipul acesta prezintă o mare asemănare cu al împăratului Claudius.

Un Să revenim acum la legendă. Dacă lectura ΚΑΙΣΑΡΟ ΣΑΕΑΜΟ ar putea da măcar un moment de bănuire, că gravorul barbar a putut întoarce sau amesteca, din cauză că eră analphabet, literele numelui ΠΟΛΕΜΟΝΟΣ, contra acestei ipoteze ar pleda împrejurarea, că nu se cunoaște nici o monedă a regelui Polemon, care să fi putut servi în general ca prototip pentru moneta noastră.

Nu încapă nici o îndoială, că dacă un gravor trac, necunosător al scrierii grecești, ar fi voit să imiteze o monedă grecească, s'ar fi ținut în copierea legendei strict după model; dar de oarece moneta

der griechischen Schrift unkundiger Stempelschneider in der Inschrift genau an sein Vorbild gehalten hatte, wenn er eine griechische Münze hätte nachahmen wollen, und weil sie von allen Vorbildern abreicht, kann man ruhig annehmen, dass er mit unserer Münze eine neue Münze schaffen wollte.

Der Name ΣΑΕΑΜΟ, richtig geschrieben Σαιελμις, kann aber mit Sicherheit als trakisch betrachtet werden. Das lässt sich mit folgenden Feststellungen beweisen. Da es sich um eine Münze handelt, die schon durch die darauf befindliche Stadtbezeichnung Ὀλβιωτῶν mit der Stadt Olbia in Verbindung steht, so muss daran erinnert werden, dass ein sarmatischer Volksstamm der Saier (Σάιοι) in der Umgebung von Olbia hauste, so dass der anonyme Autor von Periplus am Pontus Euxinus die Stadt selbst als Ὀλβια Σάια bezeichnete (Description du Musée Kotschoubey, St. Petersburg 1857 I, 20).

Boeckh (C. I. G. II, 84) nennt Saitaphernes = Σαιταβέρνες, den Chef dieses Volkes der Σάιοι, welche bei Olbia wohnten.

noastră diferă de toate celelalte monete, putem admite fără nici o grijă, că a vrut să creeze o monedă nouă.

Numele ΣΑΕΑΜΟ, sau exact Σαιελμις poate fi însă considerat cu siguranță, ca un nume trac. Aceasta se poate dovedi prin următoarele: De oarece este vorba de o monedă, care deja prin numele orașului scris pe ea Ὀλβιωτῶν stă în legătură cu orașul Olbia, trebuie să amintim, că în vecinătatea Olbiei locuiau un trib sarmat al Sailor (Σάιοι), astfel că autorul anonim al Periplusului Pontului Euxin numește orașul Ὀλβια Σάια. (Description du Musée Kotschoubey, St. Petersburg, 1857, I, 20).

Boeckh (C. I. G. II 84) numește pe Saitaphernes = Σαιταβέρνες, ca șeful acestor Saiei (Σάιοι) cari locuiau lângă Olbia.

Anderseits lesen wir bei Tomaschek (Die alten Thraker II, 2, 39) dass im thrakischen das Wort $\text{Ἐἶλις} - \text{Ζῆλις} - \text{σῆλις} =$ der Glosse $\text{Ἐἶλιος} =$ Fell, Bärenhaut vorkommt, welches Wort in den Namen $\text{Ἀβροζῆλις} - \text{Ἄυροζῆλις} - \text{Ἀυλουσῆλις}$ das ist Rosshäuter, Δαλαζῆλις und Διξαζῆλις zu finden ist.

Fürsten ähnlicher Namen hat es unter den Thraker-völkern gegeben. Diodor von Sizilien (34 fr 34) nennt einen thrakischen Fürsten Zibelmius (Ζιβῆλιμος) nach Tomaschek (op. cit. II 2, 40) der «Glanzreiche», welcher nach 150 v. Chr. am Pontus geherrscht haben soll (Cary, *histoire de rois de Thrace* 53). — Head verzeichnet (op. cit. 284 nach Numism. Chronicle 1894 Pl. I 2 und Svoronos, *Ephemeris* 1891 161) einen odrysischen Fürsten Hebyelmis und (op. cit. 286) einen Fürsten Dixatelmis im 1. Jhd. v. Chr. (?) mit einer Münze Vs: Kopf des Apollo, Rs: Name und Amphora. Sie ist auch abgebildet bei Mouchmoff, *Ant. Moneti Tafel XXXVIII n. 20*.

Über die Zeit der Entstehung unserer Münze ist

De altă parte găsim la Tomaschek (Die alten Thraker II, 2, 39) că în limba tracă există cuvântul $\text{Ἐἶλις} - \text{Ζῆλις}$, glossa $\text{Ἐἶλιος} =$ piele, piele de urs, care cuvânt se găsește în numele Ἀβροζῆλις , $\text{Ἀυροζῆλις} - \text{Ἀυλουσῆλις} =$ piei de cal, Δαλαζῆλις și Διξαζῆλις .

La popoarele trace au existat și principii cu nume asemănătoare. Diodor din Sicilia (34 fr. 34) amintește un principe trac Zibelmius (Ζιβῆλιμος), după Tomaschek (op. cit. II, 2, 40) «cel plin de strălucire», care ar fi domnit în Pontus după anul 150 în. d. Cr. Cary, (*histoire de rois de Thrace* 53). Head. (op. cit. 284, după Num. Chronicle 1894 Pl. I 2 și Svoronos, *Ephemeris* 1891, p. 161) arată un principe al Odrizilor, Hebyelmis și (p. 286) altul Dixatelmis în secolul I în. d. Cr. (?), cu o monedă reprezentând pe față capul lui Apollon, pe revers o amforă și legenda. E reproducă și de Maşmov, *Ant. Moneti tab. XXXVIII No. 20*.

Cât privește timpul când a fost bătută moneda noastră

man nur auf Vermutungen angewiesen. Vielleicht könnte darüber am ehesten, die eigentümliche Färbung des Metalls Aufschluss geben. Seit Kaiser Augustus tauchen in Tomis Münzen aus gelbem weichem Kupfer auf (Regling, Die antiken Münzen Nordgriechenlands I 2 Tomis no. 2576) das nach meiner Ansicht aus den noch heute vorhandenen Bergwerken in der Dobrogea stammte, welche ein weiches sehr gelbes Kupfer produzieren. Das liesse die Annahme zu dass auch diese Münze um die Zeit Kaiser Augustus oder seiner ersten Nachfolger, also um 40 v. Chr.—20 n. Chr. einzuteilen wäre.

Wenn man alle diese That-sachen und das gleichzeitige Auffinden zweier Münzen des Königs Rhoemetalkes I in Berücksichtigung zieht, so wäre durch unsere Münze die Existenz eines neuen thrakisch-skythischen Fürsten des Namens Zaelmo oder Aelmo zu konstatieren welcher zugleich die Vorherrschaft über die Stadt Olbia im thrakischen Chersonesus besass und in der Zeit von 40 v. Chr.—20 n. Chr. gelebt hat. Vielleicht ist

suntem reduși numai la pre-supunerî. Poate mai mult ne-ar putea ajuta la aceasta culoarea caracteristică a metalului. Dela împăratul August apar în Tomis monete de aramă moale galbenă (Regling, Die antiken Münzen Nordgriechenlands I 2 Tomis Nr. 2576), care după părerea mea proveniă din minele ce există și astăzi în Dobrogea și cari produc o aramă moale foarte galbenă. Acest fapt ne-ar îndemna să admitem, că și moneta noastră ar trebui clasată în timpul lui August sau al primilor săi urmași, deci cam dela 40 în. d. Cr.—20 d. Cr.

Dacă luăm în considerare toate aceste fapte și împrejurarea că odată cu ea s'au găsit două monete contemporane ale regelui Rhoemetalkes I, atunci moneta noastră ar constata existența unui nou principe Traco-Scitic cu numele Zaelmo sau Aelmo, care avea în acelaș timp supremația peste orașul Olbia din Chersonesus Tracic și a trăit în epoca dela 40 în. d. Cr.—20 d. Cr. Poate el este identic cu principele $\Sigma\beta\acute{\epsilon}\lambda\mu\omicron\varsigma$ amintit de Diodor din Sicilia,

er mit dem von Diodor von Sizilien erwähnten Fürsten $\Sigma\upsilon\beta\acute{\epsilon}\lambda\mu\iota\omicron\varsigma$ — dessen Namen konnte möglicherweise unrichtig wiedergegeben sein — sogar identisch und liegt bezüglich der Zeitzuteilung auch eine kleine Verwechslung vor. Dass es in Olbia eigene Fürsten gab, erklärt Oreschnikow (Kurs v. Oblast drevnjej numismatike cernomorskago powjeresch Abbildung Tafel I, 7, auch bei Pick op. cit. Tafel XII, 9) welcher eine schon oft, aber meist unrichtig gelesene Silbermünze dem odrysisch-olbitanischen König Inismeus zuteilt.

Noch wäre, weil der Fund im Boden der pontischen Griechenstadt Kallatis gemacht wurde, zu überlegen ob die Münze nicht auch in dieser Stadt Kurswert hatte. Zwischen Kallatis und den anderen griechischen Städten am schwarzen Meere, muss es ebenso politische und ökonomische Wechselbeziehungen gegeben haben, wie zwischen diesen Städten und den verschiedenen benachbarten thrakisch-skytischen Fürsten. Das wird durch das häufige Vorkommen, vielfach bis heute noch unaufgeklärter Gegen-

al, dessen Name a putut fi reprodus neexact—și cu privire la care este și o mică deosebire de timp. Că Olbia avea principii proprii, arată Oresnikov (Kurs v. Oblast drevnjej numismatike cernomorskago powjeresch, Tab. I, 7; cf. Pick op. cit. Tab. XII, 9), care atribuie o monetă de argint, citită adeseori, dar greșit, regelui odriso-olbitan Inismeus.

De oarece moneda noastră a fost găsită pe teritoriul orașului pontic Kallatis, ar mai fi de reflectat dacă nu cumva avea curs și în acest oraș. Între Callatis și celelalte orașe grecești dela Marea Neagră trebuie să fi existat nu numai legături politice dar și economice, ca și între aceste orașe și diferiți principii scitotraci din vecinătate. Aceasta s'ar dovedi prin numeroasele contramărci, în cea mai mare parte încă nelămurite, ce se găsesc pe monetele din Tomis și Kallatis, după cum de altă parte monetele regilor traci au

stempel auf den autonomen Münzen von Tomis und Kallatis erwiesen ebenso wie umgekehrt auch thrakische Königsmünzen Gegenstempel der griechischen Pontusstädte aufweisen, wie dies zuletzt Netzhammer (Rev. Catolică 1912, 209) auf einer Münze des Skythenkönigs Kanites mit Gegenstempel von Istros beschrieben hat (Siehe auch Soutzo Contribuțiunea numismatică la istoria antică a României transdunărene. Analele Academiei Române. Tom XXXVIII n. 14, 526 Tafel I, 3). Hoffentlich werden die Ausgrabungen welche in Kallatis (Mangalia) in gutem Zuge waren, jedoch durch die Zeitereignisse unterbrochen wurden, bald wieder aufgenommen werden und dann für alle diese Fragen wichtige Aufschlüsse bringen.

Dieser Aufsatz welcher für die festnummer des Buletinul Societății Numismatice Română zu Ehren des 80. Geburtstages ihres Präsidenten Michail C. Soutzo bestimmt ist, behandelt zwar ein anderes numismatisches Gebiet, wie dasjenige welches dieser Forscher und Sammler zeitlebens behandelte, aber der Um-

și ele contramărci de ale orașelor pontice grecești, cum a descris nu de mult Netzhammer o monetă a regelui scit Kanites cu o contramarcă din Istros (Revista Catolică 1912 p. 209; cf. și Sutz, Contribuțiunea numismatică la istoria antică a României transdunărene, în Analele Acad. Rom. XXXVIII p. 526).

Să sperăm că săpăturile ce începuseră în Kallatis (Mangalia) și au fost întrerupte din cauza evenimentelor, vor fi în curând reluate și vor aduce rezultate importante pentru toate aceste chestiuni.

Studiul de față, destinat pentru numărul festiv al Buletinului, pe care Societatea Numismatică Română îl publică în onoarea președintelui ei d. M. C. Sutz, cu ocazia împlinirii vârstei de 80 ani, tratează un alt domeniu numismatic decât acela pe care l-a studiat acest cercetător și colecționar în cursul vieții

stand dass Herr Soutzo in seinem letzten mir bekannten Vortrage in der Academia Română vom 4/17 März 1916 sich auch mit den «Barbaren» befreundet hat, macht es mir möglich ihm heute mit einen barbarischen Thema, meine Verehrung und meine besten Glückwünsche zum 80. Geburtstage auszudrücken und ihm ein herzliches Vivant sequentes zuzurufen.

Wien, Februar 1921.

sale, dar faptul că d. Sutzu în comunicarea sa din 4/17 Martie 1916 dela Academia Română s'a ocupat și de «barbare», îmi dă puțința ca astăzi să-i pot exprima cu un subiect «barbar», venerația și felicitările mele cu priiejnul împlinirii celor 80 ani de viață și să-i urez din toată inima «Vivant sequentes».

LEON RUZICKA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NEUE MÜNZEN AUS ISTROS

Eine Drachme mit dem bisher noch nicht verzeichneten Buchstaben K, beschreibt Egger in dem Katalog seiner Versteigerung vom 26. XI. 1909 n. 299; ein anderes Exemplar bei Hirsch XXV n. 55; das entsprechende Teilstück (Trihemiobol?) bei Pick n. 450.

Eine Drachme mit I und AH wird in Egger's Auktionskatalog vom 7. I. 1908 n. 141 beschrieben und auf Tafel VII abgebildet.

MONETE NOUĂ DIN ISTROS

O drahmă cu litera K, până acum neînregistrată, descrie Egger în Catalogul licitației sale din 26.XI.1909 Nr. 299; un alt exemplar la Hirsch XXV Nr. 55. Piesa divizionară corespunzătoare acestei drahme (un trihemiobol?) la Pick Nr. 450.

O drahmă cu I și AH este descrisă în catalogul lui Egger din 7.I.1908 Nr. 141 și reprodusă tot acolo tab. VII.

In Egger's XV. Verkaufskatalog n. 303 finde ich ein Trihemiobol mit Θ und K; die dazu gehörige Drachme bei Pozzi n. 1138.

Eine kleine Kupfermünze mit dem bärtigen Kopf des Istros ist im Corpus der nordgriechischen Münzen unter n. 468 katalogisiert. An 6. Stelle wird dort auch ein Exemplar des Wiener Kabinetts erwähnt; aber diese Münze zeigt hinter den Beinen des Adlers ganz deutlich den Buchstaben Γ, während auf den anderen Exemplaren Buchstaben nicht vorzukommen scheinen.

Ganz unbekannt dürfte das folgende Silbermünzchen des Wiener Kabinetts sein:

Zweimal vergrößert

Av. Kopf der Demeter rechts mit Ährenkranz und Schleier.

Rs. Adler links mit zurück-

In Catalogul de vânzare XV al lui Egger la Nr. 303 găsesec un trihemiobol cu Θ și K; drachma corespunzătoare la Pozzi Nr. 1138.

O monetă mică de bronz cu capul bărbos al zeului Istros se află catalogată în corpul monetelor din nordul Greciei la Nr. 468. In locul al 6-lea se aminteste acolo și un exemplar din Cabinetul vienez, dar la această monetă se vede după picioarele acvilei, foarte lămurit litera Γ, pe când pe alte exemplare nu par a există litere.

Cu totul necunoscută pare a fi următoarea monetă de argint din cabinetul din Viena:

Mărită de două ori

Av. Capul Demetrei spre dreapta cu coroană de spice și văl.

Rs. Acvilă pe un delfin spre

gewendetem Kopf auf einem Delphin; links Ähre, oben ΙΣΙΙ, unten ΗΡΟ (die Rundung des Ρ nur schwach angedeutet).

AR 14 mm., 1.25 gr. (Rand ausgebrochen); 1904 von Leontides aus Trapezunt erworben.

Da ein Stück des Randes ausgebrochen ist, dürfen wir das ursprüngliche Gewicht mit rund 1.5 gr. ansetzen; es ist also wol ein Diobolon der attischen Währung.

Schon dieser Umstand beweist dass die neue Münze später anzusetzen ist als die bisher bekannten Silbermünzen, die anfänglich nach dem phönikischen, dann nach dem äginetischen Fuss geprägt wurden und in der Hauptsache dem vierten Jahrhundert angehören. Auch in den Typen ist ein Wechsel eingetreten. Die zwei rätselhaften Köpfe der alten Drachmen werden durch das Bild der Demeter verdrängt, mit der das Beizeichen der Rückseite, die Ähre, zu verbinden ist, und der Adler hackt nicht mit dem Schnabel auf den Delphin los, sondern wendet den Kopf zurück. Der Demeterkopf mit dem Ährenkranz unter dem

stânga; ea ține capul întors spre dreapta. La stânga un spic, sus ΙΣΙΙ, jos ΗΡΟ (partea curbată a lui Ρ e numai ușor indicată).

AR 14 mm., 1.25 gr. (marginea ruptă). Achiziționată de la Leontides din Trapezunt în 1904.

Deoarece o bucată a marginii este ruptă, putem considera greutatea originală a monetei la circa 1.5 gr.; avem deci un diobol după sistemul atic.

Însă această împrejurare dovedește că noua monedă trebuie așezată mai târziu decât monetele de argint din Istros cunoscute până acum, cari la început au fost bătute după sistemul fenician, și apoi după cel eginețic, și cari în general aparțin veacului al IV-lea. Și în ce privește tipurile a intervenit o schimbare. Cele două capete enigmatice ale drahmelor vechi sunt înlocuite cu chipul Demetrei, cu care trebuie pus în legătură spicul de pe revers; iar acvila nu ciugulește delfinul cu ciocul, ci își întoarce capul îndărăt.

Capul Demetrei cu coroană de spice și vâl, eră până acum cunoscut numai din câteva monete de bronz (Pick Nr. 472

Schleier war bisher bloss aus einigen Kupfermünzen bekannt (Pick n. 472 ff.) deren Rückseite meist gleichfalls eine Ähre als Beizeichen an gleicher Stelle zeigt; n. 477 hat den Kopf der Demeter ohne den Schleier, und auf der Rückseite den nach rechts zurückblickenden Adler. Alle diese Münzen werden von Pick nahe an den Schluss der autonomen Münzen verwiesen; es folgen nur noch die Prägungen des Aristagoras aus der zweiten Hälfte des zweiten Jahrhunderts.

Unsere Münze, die mit n. 472—477 zusammengehört, fällt also in den Zeitraum von rund 300 bis ca 150 v. Chr. Geb.; auf die Zeit um 200 führt der offenbar von Byzanz und Chalkedon entlehnte Demeterkopf. Ein noch genauerer Zeitansatz wird uns anscheinend durch eine prägetechnische Eigenheit ermöglicht. Der Rand der Vorderseite ist nämlich nach aussen hin etwas abgeschrägt, wie bei den Tetradrahmen von Kyme, Myrina, Heraklea Ion., Lebedos, Magnesia und Smyrna, den bithynischen Königstetradrachmen, einigen der breiten Alexandertetra-

urm.), al căror revers de cele mai multe ori are ca atribut un spic așezat în acelaș loc; Nr. 477 are capul Demetrei fără văl, iar pe revers acvila privind îndărăt. Toate aceste monete sunt înșirate de Pick aproape de sfârșitul monetelor autonome; după ele mai urmează numai monetele lui Aristogoras, din a doua jumătate a veacului al II-lea.

Deci moneta noastră, care face parte din aceeaș categorie cu Nr. 472—477, cade în epoca dela 300—150 în. d. Cr.; capul Demetrei împrumutat desigur din Bizanț și Chalkedon ne indică timpul de pe la 200 în. d. Cr. O datare și mai precisă putem obține dela o însușire tehnică a monetei. Anume, marginea aversului este puțin subțiată în afară, ca la tetradrahmele din Kyme, Myrina, Heraklea Ion., Lebedos, Magnesia și Smyrna, la drahmele regilor Bithyniei, la unele tetradrahme late de ale lui Alexandru cel Mare și la tetradrahmele lui Orophernes (Dres-

drachmen und dem Tetradrachmen des Orophernes (Dressel, fünf Goldmedaillons von Abukir 71), die alle in die erste Hälfte des zweiten Jahrhunderts gehören; auf kleineren Münzen ist diese Abschrägung des Randes meines Wissens bisher noch nicht beobachtet worden. Nach Dressel ist die Behammerung dieser Münzen sicher erst nach der Prägung erfolgt, während bei den beidseitig abgeschrägten Goldmedaillons von Tarsos und Abukir der Schröbling vor der Prägung mit dem Hammer auf beiden Seiten bearbeitet wurde.

Wien, März 1921.

sel, Fünf Goldmedaillons von Abukir, 71), cari toate aparțin primei jumătăți a veacului al II-lea; pe monete mai mici, după cât știu, nu s'a observat până acum astfel de subțieri ale marginii. După Dressel potrivirea din ciocan a acestor monete s'a făcut desigur numai *după* ce au fost bătute, pe când la medalioanele de aur din Tarsos și Abukir, subțiate pe ambele laturi, pastila monetară a fost lucrată cu ciocanul pe ambe părțile *înainte* de baterea monetei.

RUDOLF MÜNSTERBERG.

COMPLECTĂRI LA CATALOGUL MEDALIILOR ROMÂNEȘTI

Datorită împrejurărilor au fost nevoiți să întrerupem cercetarea și descrierea medaliilor românești, cari urmau să completeze catalogul proiectat de Societatea Numismatică. Pe măsură ce vom descoperi noi medalii ce n'au fost încă publicate, vom urma cu descrierea lor.

În acest scop rugăm pe toți cititorii noștri, cari au cunoștință sau posedă ori ce fel de medalie românească nepublicată încă, sau vre-o variantă a celor publicate, să ni-le comunice. Asemenea dorim și informațiuni asupra gravurilor ce s'au îndeletnicit cu baterea medaliilor, informațiuni ce vor servi la întocmirea *istoricului medalisticii române*.

Iată acum câteva medalii inedite:

1906. Medalie-jeton pentru, intrare în Expoziția jubiliară dela Ateneu.

Avers. Într'un cerc crenelat fațada Ateneului, așa cum se vede din calea Victoriei. De o parte și de alta a cupolei inscripția:

ATHENEUL ROMÂN

dedesubt pe două rânduri:

BUCUREȘTI

1906

Revers. Într'un cerc crenelat inscripția circulară:

VALABIL ÎN INTERIORUL EXPOZIȚIEI

iar în mijloc pe două rânduri

BANI

25

Elucrată cu îngrijire în aramă. Are 21 mm diametru și nu poartă nici o semnătură a gravurii sau a fabricii. Pare a fi rară întrucât arătată la o ședință a Societății n'a recunoscut-o nimeni.

1910. Medalia sărbătoririi lui Oscar Briol, vice-consul al Franței la București, de către colonia franceză.

Avers. Pe opt rânduri inscripția:

Souvenir — de la fête offerte — à Mr Oscar Briol — vice-consul — sous la présidence — de — monsieur le ministre — de France.

Revers. Inscripție circulară:

La colonie française de Roumanie

In mijloc pe două rânduri

23 JANVIER

1910

Medalia e de aramă argintată, de 33,5 mm în diametru și nu poartă semnătura gravorului.

1920. Medalia Societății Armonia din Brăila, prin care sărbătorește 25 de ani la prezidenție a lui H. Bercovici.

Avers. Într'un cerc perlat inscripție circulară în două sensuri
SOCIETATEA „ARMONIA” — FONDĂTĂ IN ANUL 1893.
In mijloc pe trei rânduri

FOSTĂ — SCHNEIDERGESELLN — BRĂILA

Revers. Tot într'un cerc perlat inscripție circulară numai pe 1/2 din câmp

IN AMINTIREA JUBILEULUI

la mijloc pe șase rânduri

DE 25 ANI — DE — PREZIDENȚIE — A — IUBITULUI
NOSTRU — H. BERCOVICI

Medalia e de bronz, cu toartă, de 30,5 mm; e bătută în București de frații Leonard, gravori, fără însă să-și fi gravat numele pe ea. Această medalie trebuie să apară în 1918, data împlinirii celor 25 de ani de prezidenție. Dar din diferite cauze a fost amânată până în 1920. Acest detaliu îl dețin de la gravorii Leonard.

C. A. ORĂȘIANU

DOMNUL M. C. SUTZU

și

CABINETUL NUMISMATIC AL ACADEMIEI ROMÂNE

Pentru Cabinetul Numismatic al Academiei Române, a cărui menire este de o parte să adune și să studieze întreg materialul numismatic privitor la țara noastră, și de altă parte să promoveze și să îndrumeze știința noastră numismatică, d-l M. C. Sutzu va rămâne de-a pururea nu numai un mare donator, vrednic de recunoștința tuturor cercetătorilor actuali și viitori, dar și un neîntrecut exemplu de muncă științifică, condusă cu metodă și perseveranță.

Liberalitatea cu care d-sa a contribuit la îmbogățirea colecțiilor acestei instituțiuni și activitatea intensă cu care a ilustrat-o până acum, ne impun datoria să-l considerăm ca al doilea întemeietor al Cabinetului Numismatic.

Primul dar de monete vechi ce l-a făcut d-l Sutzu, Academiei datează din anul 1877. El constă din 77 piese medievale, cari contribuie la creșterea colecțiunii de monete străine, pe vremea aceea foarte neînsemnată.

De atunci și până la înființarea Cabinetului Numismatic în 1910, stabilindu-se o înțelegere între d-sa și regretatul D. A. Sturdza, ori de câte ori d-l Sutzu avea prilejul să achiziționeze monete românești le trimitea acestuia, care la rândul său îi trimitea d-sale toate monetele antice ce-i cădeau în mână. În acest chip d-l Sutzu a contribuit indirect la îmbogățirea colecțiunii de monete românești a Academiei.

Un dar mai însemnat a făcut d-l Sutzu pentru Cabinetul Numismatic în Mai 1911, cu ocaziunea recepțiunii sale ca membru al Academiei. Acest dar a constat dintr'o frumoasă colecțiune de 959 monete pontice de aur, argint și bronz, din orașele Istros, Kallatis și Tomis. Cele mai multe din aceste monete se distingeau printr'o conservatiune foarte bună; unele erau variante rari, sau chiar piese inedite.¹⁾ Acest dar important a pus bazele secțiunii monetelor antice a Cabinetului Numismatic, secțiune care până atunci lipsia.

După războiul pentru Unitatea Națională toate colecțiunile de monete și de alte monumente numismatice, pe cari le posedă d-l Sutzu, au fost dăruite Cabinetului Numismatic. Este adevărat că ele sufiseră pierderi simțitoare în timpul ocupa-

¹⁾ Au fost descrise în *Creșterea Colecțiilor Academiei* din 1912.

țiunii dușmane (1916—1918), dar cu toate acestea au pentru noi o valoare neprețuită, atât din cauza exemplarelor frumoase ce conțin, cât și pentru varietatea și raritatea lor.

Colecțiunea de monete se compune dintr'un însemnat număr de piese barbare, găsite în diferite regiuni ale țării noastre, și cari sunt în majoritate monete dace; din numeroase și foarte variate monete grecești, reprezentând tipuri din cele mai interesante; și dintr'o mare cantitate de monete romane republicane și imperiale. Ele au importanță și prin faptul, că multe piese fiind bine conservate, iar altele având semne de valoare, pot servi ca obiecte de studiu pentru metrologia monetară antică.

Celelalte monumente numismatice sunt reprezentate în primul rând printr'o admirabilă colecțiune de ponduri antice, compusă din vechi ponduri egiptene de peatră și de bronz; din ponduri grecești, între care prezintă un interes deosebit importanta serie de ponduri din orașele noastre pontice; și din greutate bizantine.

Apoi printr'o bogată colecțiune de plumburi comerciale greco-romane și bizantine, cu tipurile cele mai variate și mai caracteristice.

Amândouă aceste din urmă colecțiuni au format bazele unor noi secțiuni ale Cabinetului Numismatic, care în modul acesta a ajuns să îmbrățișeze toate domeniile științei numismatice.

Dar rolul d-lui Sutzu față de Cabinetul Numismatic al Academiei Române nu se reduce numai la acela de generos donator; d-sa mai are marele merit de a-l fi ridicat acest cabinet la rangul de institut științific, unde nu numai se determină și se clasează materialul numismatic, dar se și supune unui studiu aprofundat și neîntrerupt, spre a se storce toate informațiile ce monumentele de acest fel pot da pentru lămurirea dezvoltării economice, politice și culturale a poporului nostru și a popoarelor cu cari el a venit în contact mai intim.

Încă în anul 1912, dăruind Cabinetului Numismatic un mulaj al minei din Perinthus, ce o descoperise la Constantinopol, d. Sutzu și-a pregătit în acest institut comunicarea ce a făcut-o Academiei în primăvara aceluiaș an, intitulată: *Adaus la studiul minei din Perinthus* ¹⁾.

În anul următor făcând o revizie generală a monetelor pontice aflătoare în Cabinetul Numismatic, a constatat un mare număr de piese inedite, pe cari le-a studiat aci și le-a publicat în *Analele Academiei* sub titlul: *Monete inedite din orașele noastre pontice* ²⁾.

¹⁾ *Analele Acad. Rom.* XXXIV Secția ist. Cf. și *Buletinul Soc. Num. Rom.* IX (1912).

²⁾ *Analele Acad. Rom.* XXXV Secția Istorică.

Tot aci a fost pregătită și lucrarea apărută în 1914: Contribuțiune la studiul pondurilor antice din orașele noastre pontice, ¹⁾ precum și cea din 1915: Ponduri și monete inedite din orașele noastre pontice ²⁾.

În 1916 materialul Cabinetului Numismatic i-a servit d-lui Sutzu pentru pregătirea altor două lucrări de cea mai mare importanță: Monetele regilor sciți din Dobrogea ³⁾, în care dă la iveală o monedă a regelui Tanusa necunoscută până atunci; și Contribuțiunea numismatică la istoria României transdunărene, unde se face un studiu de sinteză asupra monetăriei regilor sciți din Dobrogea ⁴⁾.

Izbuclnirea războiului pentru Unitatea Națională a întreprins pentru doi ani activitatea Cabinetului Numismatic; în acest timp d. Sutzu, care se află în străinătate, a adunat un bogat material privitor la pondurile antice, cu ajutorul căruia a reușit apoi să lămurească în mod definitiv chestiunea originii acestor ponduri, a modului lor de formațiune și a legăturilor dintre ele. Tot odată d-sa a supus unui studiu aprofundat monetăria romană, reușind să claseze în mod științific monetele romane imperiale de bronz.

Prelucrarea acestui material și redactarea importantelor comunicări făcute Academiei în anii 1919 și 1920 asupra acestor chestiuni ⁵⁾ au avut loc tot în Cabinetul Numismatic care și-a reluat astfel activitatea științifică, ce o avusese înainte de război.

În numele celor câți-va specialiști și amatori, mai bătrâni și mai tineri, cari am urmărit de aproape în toate lucrările sale științifice pe veneratul nostru îndrumător și cari i-am admirat puterea de muncă și agerimea intelectuală ce și le-a păstrat cu prisosință și în al 80-lea an al vieții, aduc cu acest prilej omagiile de respect și recunoștință ilustrului organizator și conducător al Cabinetului Numismatic al Academiei Române.

CONST. MOISIL.

Numismat și Membru corespondent al
Academiei Române.

¹⁾ *Buletinul Societ. Num. Rom.* XI (1914) p. 1 urm.

²⁾ *Ibidem* XII (1915) p. 157 urm.

³⁾ *Ibidem* XIII (1916) p. 1 urm.

⁴⁾ *Analele Acad. Rom.* XXXVIII Sect. 1st.

⁵⁾ Comunicărea privitoare la origina pondurilor va apare în *Analele Academiei* XXXIX. Pentru clasificarea monetelor imperiale de bronz v. *Bulletin de la Section historique* IX (1920) p. 63 (unde s'a publicat la p. 83 și un rezumat al comunicării despre ponduri) și *Buletinul Societ. Num. Rom.* XV (1920) p. 49 urm.

PARTEA II

CELE MAI NOUI STUDII METROLOGICE ȘI NUMISMATICE

ALE D-LUI M. C. SUTZU

Ca o dovadă nouă a admirației ce avem pentru activitatea științifică a d-lui M. C. Sutz, am crezut nimerit să publicăm în acest volum omagial studiul inedit, pe care veneratul președinte al societății noastre l-a scris în al 80-lea an al vieții sale, asupra originii ponderilor antice, a modului lor de formare și a raporturilor dintre ele.

Importanța acestui studiu — care a făcut obiectul unei comunicări la Academia Română ¹⁾ — constă în faptul că desleagă una dintre problemele fundamentale ale metrologiei antice, căreia învățații străini nu i-au putut găsi până acum o soluțiune acceptabilă, și prezintă o teorie completă și absolut verosimilă cu privire la modul de formare a unităților ponderale vechi. În acelaș timp el lămurește în chip uimitor relațiile ce au existat între principalele unități ponderale întrebuințate de diferitele popoare antice în comerțul mondial, chestiune care pentru mulți cercetători părea cu neputință de rezolvat.

Pentru ca cele expuse în acest studiu să poată fi pe deplin înțelese și pentru ca cititorii să aibă la îndemână toate dovezile pe cari se întemeiază autorul, am publicat la început alte două lucrări mai mici, scrise de d. Sutz în anii 1919 și 1920, și cari pot fi considerate ca lucrările preliminare ale studiului de care vorbim.

La urmă am adăugat cea mai recentă lucrare a d-sale priyitoare la monetăria romană, în care clasificând monetele romane de bronz după valoarea lor ponderală, dovedește în

1) Ședința din 28 Mai 1921.

chip neîndoios, că acestea nu sunt niște monete convenționale — cum cred încă unii numismați — ci valoarea lor corespunde greutateii metalului ce conțin.

Strânse într'un mănunchi, aceste studii reprezintă ultimele rezultate ale unei îndelungate și laborioase cercetări întreprinse de savantul nostru președinte în domeniul metrologiei și numismaticeii antice, cercetări ce se bazează nu numai pe interpretarea justă a izvoarelor, dar și pe înțelegerea deplină a spiritului culturii antice.

Rezolvirea definitivă a importantelor probleme cari de atâta timp așteaptă o soluțiune, constituie pentru d. Sutzu cea mai frumoasă încoronare a activității sale științifice, iar societatea noastră este mândră că poate publica aceste valoroase lucrări ale președintelui ei, după ce autorul le-a dat forma ultimă și definitivă.

Le publicăm în redacțiunea franceză pentru a putea fi citite și înțelese și de către învățații străini, cari dacă până astăzi n'au reușit să se libereze cu totul de sub influența vechilor teorii greșite și fanteziste, au acum ocazia să cunoască în întregime o teorie strict științifică și care a rezolvit cu precizie matematică problemele fundamentale ale metrologiei antice și una din chestiunile cele mai importante ale numismaticeii.

Să sperăm că drumul deschis de d. Sutzu va îndemna pe numismații și metrologii viitori să continue cercetările în acelaș spirit și să rezolve astfel definitiv și celelalte chestiuni privitoare la aceste științe.